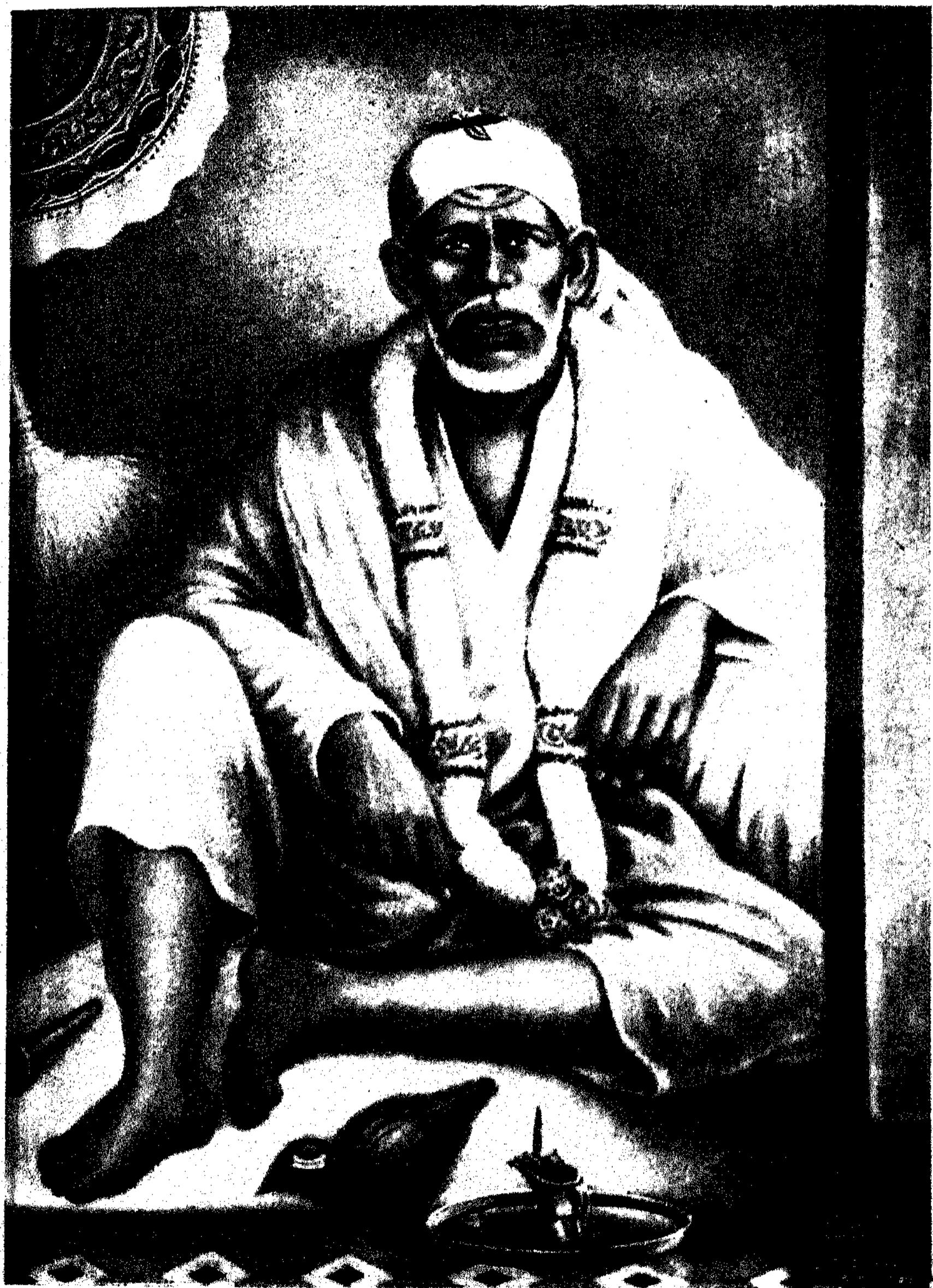

जून १९५९

कि. ५० नये पैसे.

शिरडी संस्थानचे अधिकृत मासिक

श्री साई लीला

[शिरडी संस्थानचे अधिकृत मासिक]

वर्ष ३६ वै : अंक ३ रा

जून १९५९

संपादक—

नागेश आत्माराम सावंत

वार्षिक वर्गणी रु. ५ (ट. ख. सह)

टे. नं. २५१२७४

कार्यालय—

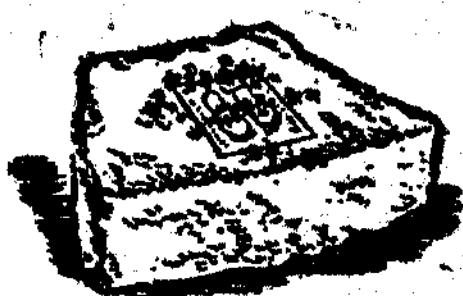
ईस्ट अॅण्ड वेस्ट इं. कं. बिल्डिंग,
४२१५५ अपोलो स्ट्रीट, फोर्ट, मुं. १

श्री साईवाक्षया

कोणीही कैल्या माझें कीर्तने ।
त्यासी देईन आनंदधन ।
नित्य सौख्य समाधान ।
सत्य वचन मार्नावै ॥ १४ ॥
जो मजलार्गी अनन्य शरण ।
विश्वासयुक्त करी मद्भजन ।
माझें चिंतन माझें मरण ।
त्याचें उद्धरण ब्रीद माझें ॥ १५ ॥

—श्री साईसच्चरित अ. १७.

प्रातःस्मरणीय बोधवचने

- (१) साध्याची प्राप्ति कोणाला आज होईल तर कोणाला उद्यां. पण हठ निश्चय आघीं पाहिजे, मग फलप्राप्ति अवश्य होणारच.
- (२) धर्माचें रहस्य उपपत्तीत नसतें; तें अभ्यासांत असतें.
- (३) सद्वर्तनी होऊन परसेवा करण्यात गृह्ण जाणें यांत सर्व धर्म आहे. ‘देवा देवा’ म्हणून कोरडा टाहो फोडणारा मनुष्य खरा भक्त नव्हे.
- (४) देहाचें कांहीं होवो, संसार कसाहि चालो, या गोष्टीकडे लक्ष द्यायचें नाहीं असा निश्चय करून परमेश्वराला चिकदून राहावें.
- (५) परमेश्वराला सोडून ऐहिक वस्तूच्या मागें लागणे म्हणजे हिन्द्यांची खाण सोडून कांचेचे मणी शोधीत फिरण्यासारखें आहे.
- (६) स्वतःची कांहींच किंमत न वाटणे हाहि रोगाचाच एक प्रकार आहे. ही नम्रता नव्हे आणि हा विनयहि नव्हे. विनयाचें सोंग वेतलेला हा दंभ आहे.
- (७) दुसऱ्यांना सुखानें चालतां यावें म्हणून स्वतःचें रक्त शिंपून जो दुसऱ्यांसाठीं रस्ता तयार करतो तोच खरा मोठा.
- (८) आपण इतर्कीं दुःखें भोगतों हें कां? याचें कारण हेच कीं, ‘मी दीन, माझ्या हातून कांहीं होणार नाहीं’ असल्या प्रकारच्या नकारात्मक विचारांनी आमचीं डोकीं तुडुंब भरलीं आहेत.
- (९) परमेश्वराकडे जाऊं पाहाणाऱ्या साधकाला अत्यंत जरुरीची अझी कोणती वस्तू असेल तर ती म्हणजे वैराग्य हीच.
- (१०) जे कायावाचामनानें पवित्र राहाण्याचा यत्न करतात, जे भाकिमान् असतात, जे नित्यानित्य विवेक करतात, जे ध्यानारूढ होण्याचा प्रयत्न करतात, त्यांजवर भगवंताची कृपा होते.

—स्वामी विवेकानंद

प्रिय वाचक—

‘धर्मचक्र’ मासिकाच्या मार्च १९५९ च्या अंकांत जे ‘संपादकीय’ ग्रासिद्ध झालें आहे, त्यांत पुढापार्थी येथील ‘श्री सत्यसाईबाबा’ यांची कांहीं माहिती देण्यांत आली असून, शिर्डीच्या साईसंस्थानाच्या व्यवस्थापक समितीला संपादकांनी थोडाफार अनाहूत सल्लाहि दिला आहे. त्यानंतर एप्रिलच्या अंकांत धर्मचक्राच्या संपादकांनी मुख्यपृष्ठावर सत्यसाईबाबांचा रंगीत फोटो ढापला असून, त्याच्याबद्दल पुन्हा एकदां संपादकीयांतील एक स्कूट खर्ची घातले आहे. सत्यसाईबाबा हे स्वतःला साईबाबांचे अवतार म्हणवितात आणि तसे ते असल्याबद्दल धर्मचक्राचे विद्वान् संपादक प्रा. ना. के. भागवत (एम. ए.) यांची खात्री झालेली दिसते. साईलेच्या वाचकांच्या माहितीसाठीं धर्मचक्रांतील तीं दोन्हीं स्कूटे या अंकांत आम्ही इतरत्र उद्घृत केलीं आहेत.

या संपादकीय स्फुटांत अनेक विधाने अशीं आहेत कीं, तीं वाचून आम्ही संभित होऊन गेलीं. हीं विचित्र विधाने पाहून त्यांना हंसावें कीं त्यांची कींव करावी हैंच आम्हांला समजत नाहींसे झाले!

कांहीं उदाहरणेच पहा—

धर्मचक्राचे संपादक म्हणतात—

‘त्यांचे (साईबाबांचे) तत्त्वशान काय? त्यांनी जीवन व्यतीत करण्यास

कोणता मार्ग, कोणती साधना, कोणती तपश्चर्या, कोणती जीवन-मीमांसा शिकविली व त्यांचे तत्त्वशान कोणते याची स्पष्टभाषेत शिकवण त्यांनी दिलेली नाहीं.

बाबांच्या अनुग्रहानें लिहिला गेलेला श्रीसाईसाच्चरित हा ओवीबद्ध ग्रंथ धर्मचक्राच्या संपादकांनी पाहिलेला नसावा, तो पाहिला असता तर त्यांत त्यांना बाबांच्या शिकवणुकीचे स्पष्ट स्वरूप दिसले असते.

धर्मचक्रकार पुढे म्हणतात—

‘निव्वळ भोळ्या व भावऱ्या भक्तीने त्यांना (साईबाबांना) भजणे ही गोष्ट निराळी; व कोणत्याहि विद्वान् व साक्षर माणसाला त्यांचे तत्त्वशान समजून त्यांने त्यांना शरण जाणे, ही गोष्ट निराळी.’

शब्द-पंडितांची ही नेहमींची तकार आहे. पण धर्मचक्राच्या संपादकांनीहि ती करावी हैं अत्यंत विलक्षण आहे. साईबाबा हे ईश्वरी अवतार होते या भावनेने लोक त्यांना शरण जातात आणि आपले कल्याण साधतात. विद्वान् फक्त शब्दांची साल काढीत बसतात आणि आयुष्य फुकट घालवितात. नामदेव तुकाराम हे भक्त असले तरी त्यांना कोणी भोळे व भावडे म्हणतील असें वाटत नाहीं. पण या नामदेव तुकारामांनीहि विडलाचे तत्त्वशान काय हैं समजून घेतले आणि मग ते त्यांना

शरण गेले असें कोठें ऐकिवांत नाहीं !

साईबाबांचें तत्त्वज्ञान काय हें धर्मचक्रकारांना समजलेले नाहीं आणि तरीहि त्यांनीच याच स्फुटांत आधीं असे उद्गार काढले आहेत की, ‘साईबाबांनीं विश्वधर्मांचा प्रसार केला.’

साईबाबांनीं विश्वधर्मांचा प्रसार केला असें म्हणायचें आणि लगेच मागोमाग ‘साईबाबांचें तत्त्वज्ञान काय होतें हें समजत नाहीं’ असें म्हणायचें, हें गौडबंगाल आम्हांला उलगडत नाहीं.

तसें म्हणावें तर धर्मचक्रकार हे साईबाबांच्या अगदी अंतरंगांतले रहस्य ओळखणारे दिसतात्र ! कारण त्यांनी पुढे म्हटले आहे—

‘त्यांची इच्छा असूनहि साईबाबांनीं आपल्या पहिल्या अवतारांत ती मूर्त्तस्वरूपांत आणली नाहीं. त्यामुळे साईबाबांच्या नांवावर धूर्त व कार्यसाधु लोकांचेच चांगले फावले.’

‘ती’ म्हणजे आपले तत्त्वज्ञान स्पष्ट शब्दांत सांगण्याची गोष्ट ! ती सांगण्याची साईबाबांची इच्छा होती असें धर्मचक्रकार म्हणतात. पण साईबाबांनीं आपली ती इच्छा पुरी केली नाहीं म्हणे. त्यामुळे धूर्त लोकांचें फावले, हें धर्मचक्रकारांना दिसतें पण साईबाबांना मात्र तें कांहीं दिसले नाहीं !

साईबाबांचें हें गूढ मनोगत जाहीर करून धर्मचक्रकार म्हणतात—

‘फार काय सांगावें ? संस्थानात दुफळी होऊन वार्षिक निवडणुका व्यावहारिक भूमिकेवरून गाजल्या. तेव्हां आपण शिकाविलेल्या धर्मांची विस्कटलेली घडी बसविण्यासाठीं साईबाबांनीं अवतार घेणे हे अगदींच

असंभवनीय वाटत नाहीं. कारण श्रीसत्यसाईबाबांनीं ‘आपण शिरडीच्या साईबाबांचा अवतार आहो’ असें उद्घोषित केलें आहे.’

साईबाबांचें तत्त्वज्ञान कोणतें हें धर्मचक्रकारांना माहीत नाहीं. पण तेच इथे म्हणतात की ‘आपण शिकाविलेल्या धर्मांची विस्कटलेली घडी बसविण्यासाठी’ साईबाबांनीं अवतार घेणे संभवनीय आहे ! या समजुतीला आधार काय तर म्हणे त्या सत्यसाईबाबांनीं तसें जाहीर केले आहे ! वेड्यांच्या इस्पितळांतल्या एखाद्या वेड्यानें ‘आपण भगवान् बुद्ध आहोत’ असें उद्घोषित केलें म्हणजे पुरे. की धर्मचक्रकार ‘बुद्ध सरणं गस्तामि’ म्हणून त्याला शरण जातील ! आम्हांला सत्यसाईबाबांची थऱ्या करायची नाहीं. पण ‘आपण साईबाबा आहोत’ असें त्यांनी जाहीर केले आहे. म्हणून ते साईबाबांचा अवतार आहेत हें म्हणणे तकेशास्त्राला सोडून आहे एवढेच आम्हांला म्हणायचे आहे.

धर्मचक्रकारांच्या युक्तिवादाचा अर्थ लावणे हें खरोखरीच अशक्यप्राय आहे. साईबाबांनीं शिरडीत शिकाविलेल्या धर्मांची घडी विस्कटली. धूर्त व कार्यसाधु लोकांचें फावले, संस्थानांत दुफळी झाली; वार्षिक निवडणुका (१९५८ मध्ये) व्यावहारिक भूमिकेवरून गाजल्या. म्हणून म्हणे साईबाबांनीं नवां अवतार घेतला. कोठे ? दूर तिकडे आंग्रे प्रदेशांत ! केव्हां ? इ.स. १९२६ साली ! ५८ च्या निवडणुका व्यावहारिक भूमिकेवरून गाजल्यार हे

बघुन २६ सालीं आंद्रांत साईबाबांनी अवतार घेतला ! अहाहा ! धर्मचक्रांतील हैं तर्कशाळ पाहून वाचकांना ‘चक्र अमति मस्तके’ असें झाल्यास नवल नाहीं !

पुढे धर्मचक्रकारांनी शिरडीच्या व्यवस्थापक मंडळास विनंती केली आहे. कोणती ? ते लिहितात—

‘शिरडीचे स्थान जागृत आहे. श्रीबाबांचा निर्णय अद्यापीहि जनांना घेतां येतो. म्हणून त्यांनी त्या समाधीला कौल लावून त्यांना काय उत्तर येते, तें निर्विकार मनानें व पूर्वग्रह दूषित मन न ठेवतां समजून घ्यावें व जनतेला योग्य तें मार्गदर्शन करावें !’

एखादें स्थान ‘जागृत’ आहे, याचा अर्थ काय असतो ? त्या स्थानी तेथील देवता अथवा अवतारविभूति शक्तिरूपानें अस्तित्वांत आहे. शिरडीचे स्थान जागृत आहे म्हणजे शक्तिरूपानें बाबा शिरडीत आहेत. हैं धर्मचक्रकारांना मान्य आहे. मग कौल काय मागायचा ‘बाबा, तुम्ही इथे आहांत. तुम्ही आमच्या प्रार्थनेला पावतां. आतां आम्हांला सांगा कीं तुम्हीं तिकडे पुढापार्थी येथे अवतार घेतला आहे का हो ?’ हैं विचारणे शुद्ध वेडगळपणाचे नव्हे काय ? बाबा शिरडीस आहेत. आमच्या तळमळीच्या प्रार्थनेला ते पावतात. मग त्यांनी इतरत्र आणखी अनेक अवतार घेतले आहेत कीं काय याच्या अकारण चौकशा भक्तांनीं कशा करतां करायच्या ? या जागृत स्थानीच बाबांची करुणा भाकावी आणि कृतार्थ

व्हावें. पण विद्वानांना हा दृष्टिकोण रुचण्यासारखा नाहीं. त्यांना सदैव चौकशी—मंडळांच्या निष्फळ भानगडीच हव्या असतात !

अखेरीस, धर्मचक्रकारांच्या विद्वत्तेने सामान्य समंजसपणाचें कुंपण ओलांडून वेडगळपणाची कडेलोटी उडी घेतली आहे. ते लिहितात.

‘मध्यंतरीं शिरडीस जो अपघात झाला, त्याचें कारण, शिरडीच्या व्यवस्थापकांनी श्रीसाईबाबाच्या या नवीन अवताराचा तपास केला नाही, हैं कशा वरून नसेल ?’

या पांडित्यावर काय बोलावें ? आम्ही बाबांना ईश्वरी विभूति मानतो. धर्मचक्रकार बाबांना महादुष्ट राक्षस समजतात ! ‘माझ्या नव्या अवताराची चौकशी करीत नाहीं काय ? थांबा, मी एक भयंकर प्राणघातक अपघात घडवून आणतो. म्हणजे कळेल !’ असें धर्मचक्रकारांच्या मते बाबांनीं म्हटले आणि तसें केले. शिवशिव ! काय हैं अघोरी तर्कट ?

धर्मचक्रकार प्रा. ना. के. भागवत यांच्या धर्मपरायणतेबद्दल व्यामच्या अंतःकरणांत नितान्त आदर आहे, पण सज्जन आणि सुशिक्षित माणसेंहि एखाद्या वांकड्या तर्कटाच्या भोवन्यांत सांपडलीं म्हणजे कशी बाहावत जातात आणि विसंगतीच्या चिखलांत रुतूत बसतात, याचें उत्तम उदाहरण धर्मचक्राच्या या संपादकीय स्फुटांत आढळून येते, असें म्हटल्याशियाय मात्र] आम्हांला राहावत नाहीं.

गावांची टीका

श्रीमती ताराबाई चुक्कलिंगम मुदली-
यार (C/o सी. के. मुदलीयार,
३ री मोर्दीलाईन, सीताबडी, नागपूर,
१ म. प्रदेश) यांनी ता. २९-६-५३
रोजी सांगितलेले अनुभव खाली दिले
आहेत:—

बाबांनीं संकट टाकळें

‘मला ७८ वर्षांपासून बाबांची
माहिती आहे. शिर्डीसही मी पूर्वी दोनदां
येऊन गेले आहे. आमचे घरांत बाबांचा
फोटो आहे. त्याची पूजा वैगे नित्य
होतच असते. आमच्या सर्व मुलाबाळांना
बाबांची भक्ति आहेच.

‘सुमारे २ वर्षांपूर्वी माझा नातू
व्यक्टेश (मुलीचा मुलगा) हा शेजारच्या
काळ्यांच्या घरी खेळाबयास गेला होता.
पोर स्वमावास अनुसरून (त्याचे वय ७
वर्षांचे होते) तो एका खिडकीजवळ
उभा राहून खाली अंगणांत पाहूं लागला.
त्या खिडकीस गज नव्हते. एकदम कोणी
उचल्यागत फेंकून दिल्यासारखे त्यास
वाटले, पडतांना रस्त्यावरच्या लोकांनी
पाहिले व ते त्यास धरण्याकरतां
म्हणून गेले पण तोपर्यंत मुलगा
जमिनीवर पडला होता. त्यावेळेस
मी धरमपेठमध्ये एका ठिकाणी बसा-

वयास गेले होते. मुलाची आई कामांत
होती व मुलाचे वडिल दौन्यावर गेले
होते. वेळ दुपारचीं ३ ची होती. आरढा
ओरड ऐकून मुलाची आई धांवत आली
व तिने त्यास घरांत नेले. मुलगा बेशुद्धा
वस्थेत होता. ल्योच बाबांची उदी
त्याचें अंगास लावली व तोंडांत तीर्थ
उदी पण टाकली. डॉक्टरांना बोलावून
आणण्याचे मुलाचे आईस सुचले. सुमारे
२ तासांनी मुलगा शुद्धिवर आला व
तेवढ्यांत मीही घरीं आले. मला ही सर्व
हकीगत कळतांच फार आश्र्य वाटले.
मुलास कोठें लागल्याचे दिसले नाही
परंतु कदाचित कुठें मुका मार बसला
असेल असें वाढून मी डॉक्टरास बोला
वर्णे पाठाविले डॉ. प्रधान हे आमचे
कौटुंबीय वैद्य आहेत. त्यांनी
मुलास तपासले. मुलानें सांगित्ये
कीं खिडकीतून आपणाला कोणी उचलू
खालीं फेंकित आहे असें वाटले. व
म्हणून बाबा बाबा अशी त्यानें हां
मारिली तेव्हां कोणी एक म्हातारा आप
णांस हातांत झेलत आहे असा त्यास
भास झाला आणि पुढचे त्यास कांहीन
आठवेनासे झाले. कारण त्याचवेळेस कों
घाबरून बेशुद्ध झाला असला पाहिजे
मुलगा एवढ्या मोट्या उंचीवरून
पडला परंतु त्यास कोणत्याही प्रकारची

इजा शालेली दिसत नाहीं अथवा मुका
मारही लागलेला दिसत नाहीं असें डॉक्टर
म्हणाले. बाबांच्या कृपनेच मुलावरील हे
मोठे संकट ठळले यांत आम्हांस तिळ-
मात्रही संदेह वाटत नाहीं.

बाबांची शिकवण

बाबांच्या दर्शनास शिर्डीस मी आतां
पुन्हां १७-६-५३ रोजीं आले. माझा
नित्य नियम असा आहे की आंघोळ
झाल्यावर चंदनाचा बारिकसा टिळा
कपाळावर लावायचा आणि मग
बाबांचे दर्शन व पूजा वैरे करून पुढील
उद्योगास लागावयाचें. येथेहि माझा
शाच क्रम असे. मी पहांटेच्या कांकड
आरतीस नित्य स्नान करून व कपाळास
चंदन लावून जात असे. रविवार
ता. २८-६-५३ ची गोष्ट त्या दिवशीं
स्नानास उशीर झाला. खालीवर जाऊन
चंदन उगाळून ते लावण्याच्या भान-
गडींत पडले तर कांकड आरती संपून
जाईल व आपणांस आरतीस हजर राहतां
येणार नाहीं असें वाढून स्नान झाल्यावर
खोलींत न जातां मी ताबडतोब मंदिरांत
गेले. त्यामुळे चंदन लावण्याचे हेतुपुरस्तर
राहून गेले.

‘कांकड आरती संपत्यावर थोड्या
वेळानें समाधीवरील फुलेंहार वैरे
निर्माल्य म्हणून काढली जातात. त्या
निर्माल्यांतील एखादें फूल मी रोज घेत

असें व त्या फुलाची पाकवी मी प्रसाद
म्हणून खाई. त्या दिवशीं बाबांच्या
निर्माल्यांत मला प्रथमच केवळ्याची पाने
दिसलीं. त्यापैकीं दोन पाने मी प्रसाद
म्हणून घेतली. एका पानाच्या दोन्ही बाजू
उघड्या होत्या. व दुसऱ्या पानाच्या बाजू
बंद होत्या. ते बंद पान मी उघडले तर
आंतील बाजूस भुकटी दिसली. काय
आहे ते पाहून शटकून टाकावी म्हणून
मी निरखून पाहूं लागले तो ती चंदनाची
भुकटी आहे अशी खात्री झाली. माझ्या
आश्चर्याला सीमा राहिली नाहीं.
कारण त्या बंद पानांत चंदनाची
भुकटी आली कुठून हे समजेना.
कारण आदल्या दिवशींचे निर्माल्य
नित्याप्रमाणे दुपारीं ४ बाजतांच काढ-
ण्यांत आले होते. आणि रात्रीं बाबांची
जी गंध लावून पूजा करण्यास येते ती
त्यांच्या फोटोची. समाधीस गंध त्यावेळेस
लावीत नाहीत. त्यामुळे त्या बंद पानांत
चंदनाची भुकटी आली कोठून याचे
मला मोठे गूढ वाटले. हेतुपुरस्तर गध
न लावतां आरतीस मी हजर राहिले
त्यामुळे माझे नित्य नियमांत खंड पडला.
हे बाबांना न आवळून त्यांनी मला
चंदनच प्रसाद म्हणून दिले व त्यारूपानें
चंदन लावण्याची मुळीच हयगय करीत
जाऊं नकोस अशीं एक प्रकारची शिक-
वण बाबांनी मला दिली असें मला
खात्रीपूर्वक वाटतें. बाबांची लीला अगाध
खरीच !

साईबाबांची शिकवण

लेखक-दा. शं. दिपणीस

मानवतेचा प्रसार व तद्वारे व्यक्तिगत अध्यात्मिक उन्नति हे श्रीसाईबाबांच्या कार्याचे मुख्य उद्देश आहेत. पंथ, जाती, पक्ष या गोष्टी भेदकरून तंटे बखेडे माजविणाऱ्या असल्यामुळे, बाबांनी प्रथम त्यांचे उच्चाटन केले. आपला धर्म जात, कूळ याचा त्यांनी कोणास कर्धीहि थांगपत्ता लागू दिला नाही. त्यांच्या आचारांत हिंदु व यवनी दोन्ही प्रकाराचे भिन्नाण होतें, गीतेप्रमाणेच कुराणहि त्यांना प्रिय होते. रामनवमीच्या उत्सवाप्रमाणे ताबुताच्याही उत्सवास ते साहाच्य करीत असत. ते माशीदीत राहत पण पूजादि प्रकार हिंदुधर्मानुसार करवून घेत. यामुळे बाबांच्या धर्माबद्दल भक्त नेहमी गोंधळांत पडत व अजूनही आहेत. बाबाना त्यांच्या या वैयाक्तिक गोष्टी बद्दल विचारल्यास मनांत येतील ती उत्तरे देत असत. याचा अर्थ एकच कीं माझे कार्य कोणत्याही धर्मजाति पंथावर अधिष्ठित झाले नसल्यामुळे या गोष्टी माझ्या भक्तांना कळण्याची कांहीएक जरूरी नाही हें त्यांचे स्पष्ट मत होते. श्री बाबांची पोथी-चरित्र लिहिण्याची परवानगी श्री. दाभोळकरांनी त्यांच्याकडे मागितली. ती देतांना बाबांनी त्यांना स्पष्टपणे बजावले कीं,

नको स्वपक्ष स्थापन | नको परम्परा निराकरण | नको पक्ष द्वयात्मक विकरण | काय ते निष्कारण सायास ||

-श्री साई सच्चरित यावरून विशिष्ट पक्षाचे मत म्हणून आपले विचार ग्रथित केले जाऊ नसेत हा बाबांचा कटाक्ष होता हे दिमूळ येते. आपले विचार खुशाल सांगावेत. त्यांत गैर नाही. परंतु दुसरा चुकला, तो मूळ, मलाच तेवढे सत्य माहीत आहे ही वृत्ति त्याज्य होय. आपल्या मताप्रमाणे आपण कार्य करावै. दुसऱ्याच्या कार्यातील चुक्का काढीत बसू नये; बाबांनी आपल्या तत्काळीन भक्तांना पुष्कळ उपदेश केला आहे. पण तो करतांना इतरांच्या चुक्कावा दोष त्यांनी कर्धीहि दाखविले नाहीत. अनेक धर्माचे लोक त्यांच्याकडे येत. पण त्यांनी कर्धीहि कोणाच्या धर्माची चौकशी केली नाही कीं स्वधर्मवाचणा विरुद्ध त्यांना कांहीही सांगितले नाही. उलट, ज्याने त्याने आपल्या धर्मप्रमाणे वागून मग माझी म्हणजे माझ्या ठिकाणी असलेल्या परमात्म्याची, साईबाबा या नांवाने ओळखलेल्या जाणाऱ्या देहाची नसे भक्ति करावी असे त्यांचे सांगणे आसेबा स्वतां याप्रमाणे वागले व असीच वागणूक व आचार आपल्या मतांनी ठेवावा ही त्यांची इच्छा होती. वर्तमा

प्रकारे मानवतेला व पर्यायानें वैयक्तिक अध्यात्मिक उन्नतीला विधातक असलेले जे जातिधर्म-पंथ त्यांच्या अतीत बाबांनीं आपला आचार धर्म ठेवला आहे.

पूजेत साधेपणा

आपल्या पूजादि भक्तींत बाबांनीं कमालीचा साधेपणा ठेवला आहे. उद्देश हाच कीं गरिबी वा श्रीमंती ही माझ्या भक्तीच्या म्हणजेच भक्ताच्या स्वतःच्या आध्यात्मिक उन्नतीच्या आड येऊ नये. ऐश्वर्ययुक्त पूजेनें बाबा पावतात असें नव्हे तर साध्या नमस्कारानेहि ते पावतात. निष्ठेनें, भावनेनें व आर्तवृत्तीनें केलेला नमस्कार बाबांना अधिक प्रिय आहे. तुमची फळे, फुले वा नैवेद्य याकडे माझे लक्ष नसून तुमच्या अंतःकरणाकडे मी बघत असतो असें बाबा सांगतात.

नल्यो मज पूजा संभार। घोडश वा अष्टोपचार। जेथें भाव अपरंपार। मजला थार तें ठारीं॥ अ. १३ ओ. १३ विना अभिमान अणुप्रमाण। मज हृदयस्था यावे शरण। होईल अविद्या तात्काळ निरसन। श्रवण कारण संपेल॥ अ. ४४ ओ. १६० अहंकार टाका. मी केले माझें आहे ही भाषा नको. आहे तें देवाचें. मी निमित्त साधन मुनिम फक्त, जे देव मला देतो ते इतर मानवांच्या कल्याणासाठी देतो, त्याचा उपयोग इतरांच्या कल्याणासाठी केला पाहिजे. मी जी कामें करतो ती देवाच्या वतीनें करतो. आपलें कर्तव्य मन लावून करणे म्हणजेच त्याची सेवा भक्ति होय. अशा प्रकारची वृत्ति अंग-बळणी पडली कीं, अहंकारांतील मीपणा जाऊन त्याची शुद्ध क्रियाशक्ति तेवढी

राहील व अहंकार आपणाला खेळविण्या-ऐवजीं व्यापण त्याला खेळवूं शकूं. देवाची सदैव आठवण व त्याचें नाम-स्मरण ही श्रेष्ठ भक्ति होय. वर सांगितल्या-प्रमाणे पूजा करावयास गरिबी वा श्रीमंती आड येऊं शकत नाही.

मानवतेची शिकवण

मानवतेच्याच आधारे परमार्थीतील अति उच्च पायरी गांठणे संसारी जनाना सुलभ आहे. म्हणून आपल्या भक्तांनी सदैव मानवतेचें पालन करावें कीं ज्या योगे भक्ताची अध्यात्मिक उन्नति होऊन तो हळुहळू ईश्वराजवळ जाईल, व्यक्तीच्या उन्नति वरोवर समाजाची व अप्रत्यक्षपणे राष्ट्राचीही उन्नति होईल, जेथे माणुसकी नाहीं तेथें देव नाहीं. देवाचा शोध घेण्या आधीं आपल्या ठिकाणीं माणुसकी आहे कीं नाहीं याची आधीं खात्री करून घ्यावी. किंवा मानवता ही कांहीं एकादी हृदय वस्तु नाहीं तर ती विशिष्ट तळेची विशिष्ट मनोवृत्तीने आचरणांत आणलेली वागणूक आहे. मानवताच जगाचे कल्याण करील व शांति राज्य निर्माण करील. यास्तव मानवतेचें पालन आपल्या भक्तांनी रोजच्या व्यवहारांत करावे म्हणून कांहीं गोष्टी बाबांनीं सांगितल्या आहेत. बाबांची मानवता केवळ माणसापुरती मर्यादित नसून तींत सर्व सृष्टीचा अंतर्भाव त्यांनी केला आहे. यामुळे पशुपत्यांशीं क्रूरपणे वागणे है मानवतेच्या विरुद्ध आहे. ते म्हणतात.

या शानाचा जीव नाहीं का। प्राणि-मात्राच्या एकच भुक्ता। जरी तो मुक्ता 'आणि मी बोलका। भेद असें कांभुकेत॥

माझ्यांप्रमाणे कुत्र्यालाहि भूक आहे. तुम्हीं फक्क मला भाकर देतां. त्याला कां देत नाहीं ? त्यालाही या, तीहि देवाला पोहोचेल, कारण तो व मी एकच आहोत. अशा प्रकारची मानवता अंगीं बाणप्प्यास कसें वागावें याबद्दल बाबांनीं जें सांगितलें आहे. त्याचा थोडक्यांत विचार करू.

महत्वाच्या गोष्टी

पहिली गोष्ट एकट्यानें कधींहि खाऊ नये. आपल्याबरोबर असतील त्यांनाहि चिमूटभर कां होईना पण घावे. या योगे तुमचा घास देवाप्रत जाईल, कारण त्या इतरांतहि देवाचा अश आहेच. ईश्वर आपल्याजवळ सदैव आहे हें विसरूं नये. कांहीं खाता-पितांना अगोदर त्याची आठवण करावी. त्याचें नाम घ्यावें. ही संवय प्रत्येकानें अंगीं जडवून घ्यावी. कृष्णार्पण केलेलें अन्न - पेय सदैव आपल्याला ताकदच दंईल.

या बाबतीत श्रीबाबानीं श्री. दामोळ-करांना केलेलेले उपदेश पहा-सन्निध असेल तयास देसी। नसल्यास तूं तरी काय करिसी। मी तरी काय करावें त्यासी। आठवतोसी काय मज ? || मी नाहीं कां तुळ्याजवळ। देतोस काय मजला कवळ। ऐसे फुटाण्याचें हें मिषकेवळ। तत्त्व निश्चल ठसविले || हा देवाचा खरा नैवेद्य ! चांदीसोन्याच्या ताटांतून पंचपक्काभाचा नैवेद्य पवित्र सेवेळ्यानें पण अपावित्र अंतःकरणानें देवाला अर्पण करणे ही शुद्ध अघ्यात्मिक फसवणूक आहे.

दुसरी महत्वाची गोष्ट म्हणजे अन्नदान एकाद्या पर्वगीला हजारों लोकांना जेवूं घालणे हें खरे अन्नदान नव्हे. रोज पोटभर जेवणारांना एकाद दिवस बोलावून आग्रहानें जेवूं घालणे मोठेसे पुण्यप्रद नाहीं. मुकेल्या जीवाला आपल्या घासांतील घास देणे हें श्रेष्ठ अन्नदान आहे. या बाबतीत आधीं इतर मग मी असे वागणारा भक्त श्रेष्ठतम होय. अन्नदानांत मानव व पशू. हा भेद नाहीं. अशा प्रकारचे अन्नदान गरिबही करूं शकतात. घरोघरीं रोज कितीतरी अन्न केकले जाते. निष्पाठजीपणामुळे कितीतरी धान्यादि पदार्थ नासून कुजून जातात. अशावेळी हे पदार्थ कचव्यांत वा गटारांत ओतून टाकण्यापेक्षां त्याचा उपयोग एकाद्या जीवाच्या पोषणाला केला तर तें पुण्यकारक नव्हे का ? अन्न गटारांत ओतूं, पण कोणासु देणार नाहीं. अशी हीनवृत्ति पुष्कळ ठिकाऱ्या दिसते. असली वृत्ती बाब्या त्याच्य सुमजतात. मानवतेला डावलून केलेली भक्ति देवास कधींच मान्य होत नाहीं, असे बाबांचे सांगणे आहे. म्हणून अन्नदाचा उपदेश त्यांनीं वेळोवेळीं केला आहे. पुढील ओव्यांवरून त्यांची दृष्टि कल्यान येईल.

अशीच माझी दया जगणावी। मुकेल्या भाकर आधीं घावी। आपल्या पोटा नंतर खावी। घरावे जीवी हें नीट || अ. १ ओ. १२२. आपल्या गेस्याचा आदर करी। तृष्णिता जळ मुकेल्या भाकरी। उषड्यासु वस्त्र बसाया ओसरी देतां श्रीहरी तुष्टेल || अ. १९ ओ. १४३ कुधेनें व्याकूळ जयाचे प्राण। तपां देती जे अन्नदान। मासिन्या मुस्तीच

तें सूदिले जाण । सर्वत्र प्रमाण मानी हैं ॥ अ. ४२ ओ. १२५.

बाबांच्या आचार धर्मांतील तिसरी महत्वाची गोष्ट म्हणजे आपल्या भक्तांनी एकमेकांशी इतरांशी कसें वागावें यासंबंधीं केलेला उपदेश. निंदा, कुत्सितपणा, टवाळी, कुचेष्टा यांचा बाबाना भारी तिटकारा असे. या गोष्टी आपल्या भक्तांनी करू नयेत असें ते वारंवार सांगत. ज्या जिभेनें देवाचें नांव ध्यावयाचें, ती जीभ असल्या गोष्टींनी विटाळूं नये. जीभ तंटेबखेडे सहज निर्माण करू शकते. गैरसमजानें तंटे होतात व कुत्सितपणानें द्वेष निर्माण होतो. या गोष्टीं व्यक्तिगत अध्यात्मिक उन्नतीस, तसेंच एकंदर शांतीस घातक आहेत. यामुळे आपल्या भक्तांनी त्या कसोशीनें टाळल्या पाहिजेत असें त्यांना वाटे. कोणा भक्तानें असें केलें तर त्याचा त्रास मला होतो असें बाबा म्हणत.

कोणीही बोल बोलो शंभर । स्वयें नेदी कदू उत्तर । घरितां सहिष्णुता निरंतर । सुख अपार लाधले ॥ आ. १९ ओ. १४४ बाबा कितीदा सांगून गेले । कोणी कोणास छडी बोलले । त्यानें माझेंच वर्म काढिले । जिव्हारीं खोचले मज जाणा । ४४—१७४ कोणी कोणासी दुर्वचे ताडिले । तें मज ताळकाळ दुखणे आणिले । तेच जें ते खेय सोशिले । तेणे मज दुष्टविले बहुकाळ ॥ ४४—१७५.

आपल्या घरी कोणी आल्यास मनात असेल तर आपल्या ऐपतीप्रमाणे त्याचें आदरातिध्य करावे. नकार असेल तर तो आपल्या शब्दांत सांगावा. कोणाही

माणसास पशुप्रमाणे हडहड करू नये. असें कां वागावें तेही बाबा सांगतात.

लाग्या बांध्यावीण विशेषीं । कोणी न येई आपुले पाशीं । श्वान शुनर वा मारी । हडहड कुणाशीं करू नये अ. ३ ओ. ८१

नसल्या लागा बांधा कांहीं । कोणीही कोठेही जातच नाहीं नरास काय पशुष्वाही । न करी कुणाची हडहड ।

अ. १९ ओ. १४१

चौथी गोष्ट म्हणजे श्रम व मोबदला याबदल बाबानी सांगितलेले आपले विचार. जगांत एकमेकाची एकमेकास गरज लागते. जें एकास येतें तें दुसऱ्यास येतेंच असें नाहीं. आपले काम दुसऱ्याकडून करवून घेतलें तर त्याचें श्रम जाणावें. त्याचा योग्य मोबदला कोणत्या ना कोणत्या तरी रूपांत ध्यावा. उघारो ऋण ठेवूं नये. कारण कर्मविपाकाच्या नियमाप्रमाणे ते केव्हां ना केव्हां तरी फैडणे प्राप्त आहे. याबदल बाबा सांगतात.

कोणाही पासून ध्यावें काम । परि जाणावे तयाचे श्रम । लावावा जीवास ऐसा नियम । फुकट परिश्रम घेऊं नये । अ. १९ ओ. २४७.

मानवतेची पूजा व व्यक्तिगत अध्यात्मिक उन्नती व पर्यायानें विश्वचि माझें घर हे ध्येय गाठण्यासाठीं जो आचार धर्म बाबानीं सांगितला त्यांतील कांहीं मुख्य गोष्टीचा विचार एथपर्यंत झाला. त्यावरून विश्वशांतीचें ध्येय गाठण्यासाठीं हवा असलेला आचार धर्म बाबानीं आखून दिला आहे हैं ध्यानीं येईल. हा आचार धर्म बाबानीं ज्या तत्त्वावर आधारलेला आहे तीं तत्त्वे त्रिकाळा बाधित आहेत, अध्यात्म शास्त्राचा मूल उगम आहेत.

कुस्ती खेळणारा हंडा !

१ ९०७ सालच्या मे महिन्यांत त्यावेळी चालू असलेल्या 'सुधारक' वृत्तपत्रामध्ये । एक लोकविलक्षण हकीकत प्रसिद्ध झाली होती. नगरचे एक वकील श्री. बळवंत बाबाजी देशपांडे यांनी ती हकीकत 'सुधारक'कडे पाठविली होती व दोन हप्त्यांनी ती प्रसिद्ध झाली होती. ही हकीकत पुरी प्रसिद्ध झाल्यावर 'सुधारक'च्या संपादकांनी त्या अद्भुत हकीकतीसंबंधी स्वतःचा अभिप्राय व्यक्त करतांना पुढील उद्गार काढले होते, —

'आमचे मित्र रा. रा. बळवंतराव देशपांडे यांनी मालेगांव येथे पाहिलेल्या चमत्काराची हकीकत त्यांचेकदून आली तशी आम्ही प्रसिद्ध केली आहे. ही प्रसिद्ध करण्यापूर्वी मालेगांवचे मामलेदार रा. सा. केळकर आणि तेथील एक वृद्ध वकील यांजकडे मित्राच्या मार्फतीने चौकशी करून या हकीकतीच्या खरेपणाबद्द आम्ही जास्त खात्री करून घेतली आहे. रा. देशपांडे यांचा स्वभावतः देवभोक्तेपणाकडे कल नाही, इतकेंच नाहीं तर ते आपणाला संशयवादी म्हणवितात, असे येथे सांगणे अवश्य आहे. ते चांगले विद्वान् आहेत आणि व्यवहार-दृष्ट्य हि हुपार आहेत. आपण फसू नये म्हणून जितकी खबरदारी घेणे अवश्य होतें, तितकी त्यांनी घेतली होती. अशा

स्थिरांत त्यांचे पत्र लोकांमुद्दें मांडून ज्याला जो योग्य तो तर्क काढण्यास मोकळीक द्यावी, हाच एक मार्ग आम्हास मोकळा आहे.'

श्री. बळवंत बाबाजी देशपांडे यांची ही हकीकत 'एका अल्पैकिक चमत्काराची हकीकत' या मथळ्याखाली 'सुधारक'ने छापली होती तिचा गोषवारा देण्यापेक्षां श्री. देशपांडे यांचे 'सुधारकां'त आलेले मूळ पत्रच संबंध उद्धृत करणे हे अधिक चांगले. तें पत्र असे :—

'रा. रा. 'सुधारक'कर्ते यांस विनंति विशेष—

गेल्या डिसेंबर महिन्यांत मी कांठी कामाकरतां नाहिक जिल्हांत मालेगांव मुक्कामीं गेली होतो त्यावेळी तेथे एक जैन धर्माचे जती मुक्कामास होते. जती मजबू हे मेज चालवितात, दगडी पाटा, वांगवगैरे पदार्थ हवेत अघांतरी ठेवितात व इतर चमत्काराहि करतात. असे तेथील मामलेदार रा. सा. माघवराव केळकर व रा. सा. पाटसकर मुनसफ यांनी ल्यळरीत बोलत असतांना भजल सांगितले. अशा प्रकारच्या चमत्कारांव माझा मुळीच भरंवसा नसल्यामुळे न सुष्टपदार्थशास्त्राच्या आजपर्यंत माही

असलेल्या नियमांस बाध आणणाऱ्या या गोष्टी असल्यामुळे, हे चमत्कार प्रत्यक्ष पाहिल्याशिवाय कबूल करावयाचें नाहींत असा माझे मनाचा कायमचा ग्रह होता. वरील आमचे दोन्ही स्नेहांनीं कळविलें कीं, महाराज आज येथें आहेत व केव्हांहि जिजासु मनुष्य आल्यास ते त्यास हे चमत्कार करून दाखवितात. म्हणून त्यांनीं मला लागलीच महाराजांचे बिन्हाडी नेले. त्या ठिकाणी मी विनंती केल्याबरोबर त्यांनीं पुढील चमत्कार करून दाखविले, व ते मी प्रत्यक्ष पाहिले. परंतु पूर्वीपासून असल्या प्रकारांवर पूर्ण गैरभंवसा असल्यामुळे मी अगदीं बारकाईनें व चवकसपणानें अवलोकन करीत होतों, तरी त्यासंबंधानें कांहींच कार्यकारणतेचा खुलासा माझे बुद्धीनें झाला नाहीं; परंतु घडलेले प्रकार मात्र अगदीं चमत्कारिक व सत्य आहेत. त्यांत भाविकपणानें अतिशयोक्तीचा भाग मजकळून सांगण्यांत येणे अर्थात् अशक्य आहे. म्हणून त्याचें यथातथ्य वर्णन मी देत आहे.

१.— जतीमहाराजांचे सांगण्यावरून, एक तिपाई मेज त्याच खोलीमध्ये एके बाबूस उभे होते, तें एका इसमानें खोलीचे प्रध्यभागीं आणून ठेवले. तें टेबल जती-महाराजांचेकडील नसून मुद्दाम एका बाकिलांनीं तेथें आणविलें होतें. त्या टेबलास कांहीं कळसूत्र किंवा हिकमत असेल, असें समजून मी तें बारकाईनें वालीं-वर तपासून पाहिलें. टेबल मर्दीं साधारण नेहमींप्रमाणेच होतें. टेबल मध्यभागीं ठेविल्यानंतर दोघां-

तिघांस त्या टेबलास, केवळ स्पर्श मात्र करा, असें सांगितलें; व कोणत्याहि रीतीनें त्या टेबलाच्या गतीला सहाय्य किंवा विरोध करू नका, असें बजाविलें. त्याप्रमाणे मी व मामलेदारसाहेब आणि आणखी दोन इसम, ह्यांनीं त्या टेबलाचे फळीला हाताचा स्पर्श मात्र केला. त्यानंतर जती त्या टेबलाला ‘पाव उठाव’ असें बोलले. ही वेळ खरोखरीच माझे मनामध्ये विलक्षण क्रांति होण्याची असयलमुळे तें टेबल खरोखरीच आपला पाय उचलतें कीं काय. याकडे माझें लक्ष फार बारकाईनें वेधलेलें होते. एक किंवा अर्ध्या मिनिटाचा अवकाश गेला नाहीं. तोंच त्या तिपाईनें आपला एक पाय उचलून घरला. त्याप्रमाणे पाळीपाळीनें त्यानें आपलें इतर पाय पटपट उचलून धरिले.

२.—यानंतर जती टेबलाला उद्देशून म्हणाले, ‘मंडळीके जाके प्रणाम करो.’ तेव्हां त्या टेबलापासून मंडळी ७८ हातांवर जाजमावर बसली होती. त्यांच्याकडे टेबल चालत गेलें. टेबलास तीन पाय असल्यामुळे द्विपाद प्राण्याप्रमाणे नीट सरळ चालत न जातां तें टेबल आपल्या स्वतःभोवतीं वाटोळे फिरतफिरत पाय उचलीत चालत गेलें. अर्थात् आम्हांला त्या टेबलाचे फळीला स्पर्श करण्यास सांगितलें होतें. म्हणून त्या टेबलाच्या गतीवरहुकूम त्याभोवती आम्हां सर्वांसहि त्यांच्याबरोबर पुढे चालावें लागत होतें. टेबलाची गती बरीच झपाट्याची होती. याप्रमाणे टेबल, मंडळी ज्या जाजमावर बसली

होती, तेथें जमिनीवर आडवें पडलें व पुन्हां पूर्वीप्रमाणें ताठ उमें राहिले. टेबलाला ताठ उमें करण्यास मात्र आम्ही थोडीशी मदत केली. ताठ उमें राहिल्यावर पूर्वी निर्दिष्ट केलेल्या रीतीनेच, जती बसलें होते तेथपर्यंत तें परत चालत गेले.

३.—यानंतर जतीनी आम्हांला सांगितलें कीं, ‘ तुम्ही आपली छत्री अगर दुसरी एखादी वस्तु भुईवर कांही अंतरावर ठेवा. म्हणजे हे टेबल तो जिन्नस मजकडे आणील.’ अर्थात् बिनहातापायांचें हें टेबल ती जिन्नस कशी घेऊन येणार, याबदल मला मोठा अचंबा वाटला. टेबलापासून द्वाहाबारा हातांच्या अंतरावर मी एक छत्री ठेबली. तें टेबल वर वर्णन केल्याप्रमाणें वर्तुळाकार गतीने छत्रीपर्यंत चालत गेलें व आम्हांलाहि त्याच्याभौंवर्तीं फिरावें लागून टेबलावर हात ठेवून त्याबरोबर छत्रीपर्यंत चालत जावें लागलें. छत्रीजवळ गेल्याबरोबर तें टेबल छत्रीला वळसा घालून तिच्या मागें जाऊन उमें राहिलें व छत्रीवर तें आडवे पडलें. याप्रमाणें आपल्या तीन पायांनीं ती छत्री ढकलीत ढकलीत तें टेबल निम्म्या वाटेपर्यंत घेऊन आलें. यावेळीं तें टेबल भुईवर सरपटत होतें. अर्ध्या वाटेत छत्री मागें राहिली व टेबल पुढें निसद्धून गेलें. सबब जतीनीं टेबल उमे करण्यास आम्हांला सांगितलें. अ पि ‘ छत्री तो छोड दी, जाव, उसको लाव ! ’ असा हुक्म केला. टेबलानें वर निर्दिष्ट केल्याप्रमाणें छत्रीस फरफटत फरफटत आणलें.

४—ह्यानंतर तीनचार रूपये भुईवर टाकून त्यापैकीं एखादा रूपया घ्यानांत धरा, असें जतीनीं मला सांगितलें. त्याप्रमाणें मी केलें. नंतर जतीने त्या टेबलाला उद्देशून ‘ या रावसाहेबांनी जो रूपया मनांत धरिला आहे त्यावर पाय ठेव ’ असा हुक्म केला. रूपये टेबलपासून दोनतीन हातांवर टाकिले होते. त्यापैकीं मी एका बाजूचा रूपया मनांत धरिला होता. टेबल जणू काय सावधागिरीने एका रूपयाजवळ जाई व थबकतथबकत आपला एक पाय एका रूपयाजवळ नेई’ व पुनरपि सांवरून घेई. पुन्हा दुसऱ्या रूपयाजवळ त्याप्रमाणेंच पाय सावधागिरीने दबकतदबकत नेई. याप्रमाणें त्याने प्रथम एका रूपयावर पाय ठेविला. पंखु मी जतीस सांगितलें कीं, टेबल चुकलें. नंतर दुसऱ्या रूपयावर त्याने पाय ठेविला तरीहि तें चुकलें. नंतर पुन्हा दुसऱ्या रूपयावर त्याने पाय ठेविला तरीहि तें चुकलें. सबब फिरून रूपये उचलून घेऊन भुईवर टाकिले व त्यापैकीं मी एक रूपया पन्हा घ्यानांत धरिला, व या वेळेस टेबलानें थबकतथबकत न जातां बिनचूक त्याच रूपयावर जाऊन पाय ठेविला. पहिल्या वेळेस तें टेबल इतक्या सावधागिरीने व जपून पाय मागेपुढे करीत होतें कीं, त्यावरून सरकसमध्ये लहानशा चौरंगावर घोडा पाय जमवून उभा रहाण्याची खटपट करितो, त्याची आठवण झाली. जरी भलख्याच रूपयावर तीन वेळेला टेबलानें पाय ठेविला, ती सरा रूपया ओळखून काढण्याकरतां झण्य काय टेबल विचार करीत आहे. असे

माझ्या मनास वाटले. खन्या रुपयावर पाय ठेविला या गोष्टीचैं मला महत्त्व वाटते. कारण कीं, कांहींतरी विचाराची क्रिया त्या टेबलाकडून होत होती असें मला भासले.

यानंतर जतीनें सांगितले कीं, तें टेबल आजारी आहे व तें कांहीं बरोबर काम करीत नाहीं. त्या टेबलाचा एक पाय मोडला असून तो खिळ्यानें जोडलेला होता.

५.—यानंतर टेबलाचा नाद सोडून देऊन एक चौरंग आणण्यास जतीमहाराजांनी आम्हांस सांगितले व त्याहि चौरंगास पाय उचलण्यास सांगितल्यानंतर त्यानें टेबलाप्रमाणेच आपले पाय उचलले.

६.—नंतर जतीनीं एक दगडी पाटा आणण्यास सांगितले. त्याबरोबर खालचे मजल्यावर जाऊन कोणी एकानें चटणी वांटलेला तसाच पाटा वर आणला. तो पाटा अधांतरीं हवेमध्ये जाईल व तेथेच तो तरंगत राहील असें जतीनीं सांगितले. म्हणून हा चमत्कार पाहाण्याची आम्हांस फारच उलंगा वाटली. त्या पाट्यास ‘उपर जाव’ अशी आशा केली. टेबलाप्रमाणेच पाट्यासहि हात लावण्यास त्यांनी आम्हांला सांगितले. जतीची आशा झाल्याबरोबर तो पाटा जागचे जागीच हालूं लागला; व भुईवर पडलेला होता, तो तटकन् आपल्या एका कोरेवर उठून उभा राहिला. तो आपला वरचा प्राग मात्र एकसारखा मार्गेपुढे शाळवीत होता. तो पाटा आदले दिवशीं हवेत वर गेला होता असें

मामलेदार साहेबांनी मला सांगितले. जती म्हणून लागले, ‘मी आज फार थकलों आहे, म्हणून आतां आज माझ्याच्यानें हा पाटा हवेत नेववणार नाहीं.’

७.—त्यानंतर त्यांनी एक हंडा आणण्यास सांगितले. हंडा आणल्यावर जे चमत्कार जतीमहाराजांनी केले ते तर फारच आश्वर्यकारक वाटले. ते येणे प्रमाणे :—

‘शार्दूलविक्रीडिता’च्या एका ओळींत किती अक्षरे आहेत, हें सांग असा त्या हंड्यास हुक्कम केला. त्याबरोबर हंड्यानें लागलीच एकोणीस ठोके दिले. ‘शार्दूलविक्रीडिता’च्या एका ओळींत एकोणीस अक्षरे असतात.

८.—त्याप्रमाणेच ‘खग्धरा वृत्ता’च्या एका ओळींत किती अक्षरे असतात, तें ठोके देऊन सांग, असा दुसरा हुक्कम केला. त्याबरोबर त्या हंड्यानें एकवीस ठोके दिले. ‘खग्धरा वृत्तां’त एकवीस अक्षरे असतात हें सर्वश्रुतच आहे.

९.—नंतर त्यांनी हंड्यास अशी आशा केली कीं, या रावसाहेबांचे नांव इंग्रजी लिपीत लिहून दाखीव. त्याचा खुलासा त्यांनी मंडळीसं असा सांगितला कीं, हंडा कांहीं शाई, कलम घेऊन कागदावर लिहिणार नाही. परंतु तुमच्या नांवापैकीं प्रत्येक अक्षर वर्णमालेत कितवे आहे, हें तितके ठोके देऊन कळवील. माझें नांव काय आहे हें जतीना ठाऊक नव्हते अशी माझी पक्की खात्री आहे. त्या हंड्यानें प्रथम दोन ठोके दिले म्हणजे अर्थात पहिले अक्षर ‘बी’ ठरले नंतर एक ठोका दिला; म्हणजे ‘ए’

अक्षर ठरलें; नंतर बारा ठोके दिले. म्हणजे 'एल' अक्षर सिद्ध झालें. येथे पर्यंत बरोबर जमलें. यानंतर हंड्यानें बरेच वेळां ठोके दिले. परंतु तीं उत्तरे माझ्या नांवाशीं मुळींच जमेनांत. हें संर्व त्रुक्त आहे असें मी जर्तीना कळविल्या- नंतर जंती हंड्यास उद्देशून म्हणाले, असा काय घोटाळा करीत आहेस? नीट विचार करून ठोके दे.' नंतर हंड्यानें दोनतीन वेळां पुन्हा खटपट केली. परंतु उत्तर बरोबर पटेना. तेव्हां जती म्हणाले, 'त्याच्या मनांत घोटाळा झाला आहे. त्याला आतां उत्तर बरोबर सुधरावयाचें नाहीं. सोडून घ्या.' इंग्रजी शिरींत न सांगतां मराठी लिपींत नांव कां वदविलें नाहीं, असें जर्तीस विचारतां ते म्हणाले, 'मराठींत काना, मात्रा, वेलांच्या वैरे असतात. त्यामुळे बाराखडींतील अक्षरांची संख्या कळविण्यास कठीण जातें व इंग्रजींत कळविणें सोपें जातें.

१०.— नंतर त्यांनी मामलेदारसाहेबांस विचारिलें, 'तुमच्या घड्याळांत किती वाजले?' नामलेदारांनी सर्वांस घड्याळ दाखविलें तो आठ वाजून चालीस मिनिटें झालीं होतीं. हंड्यास जर्तीनी हुक्कम केला कीं, मामलेदारांच्या घड्याळांत जितके तास वाजले आहेत तितके ठोके दे. हंड्यानें बरोबर आठ ठोके दिले. नंतर मिनिटांचे ठोके दे असें सांगितलें. हंड्यानें एक वेळ २६ आणि दुसऱ्यानें ४८ ठोके दिले. मिनिटांचे ठोके बरोबर जुळले नाहींत.

११.— पुढे नगर व घोडनदी यांमध्ये किती अंतर आहे, हें सांग, असा प्रश्न

हंड्यास केला. हें अंतर जर्तीस ठाऊन सावें असें मला वाटतें; पण ते मला ठाऊक होतें. हंड्यानें एक वेळ ४८ व एक वेळ ५२ ठोके दिले हीं उत्तरे चुकीची आहेत असें मी कळविल्यावर जली हंड्यास उद्देशून बोलले, 'अरे, तेव्हा मालूम नव्ही होयगा, तो उघर जाई कितना अंतर है देखना, फिर जबाब देव और उघर जाकर वापस जब आएंगा तर हमकू उसका इपारा देना बाद जबाब देव.' यानंतर सुमारे दोन मिनिटे तो हंडा स्वब्ध होता. नंनरत्या हंड्यानें एक ठोका दिला. तेव्हां जती म्हणाले, 'तो जाऊन परत आला.' नंतर हंड्यानें ३२ ठोके दिले. हें उत्तर अगदीं बरोबर आले. नगरहून बत्तिसाव मैल अगदीं घोडनदी गांवापाशी आई.

१२.— नंतर त्यांनी पांचचार मंडळींना तो हंडा वरून दाबून धरण्यार सांगितलें. व हंड्यास सांगितलें की 'यांच्याबरोबर कुस्ती खेळ.' त्यावर मी म्हणालों, 'मी एकटाच दाबून भरिलो मजबरोबर कुस्ती खेळूं घ्या.' असें म्हणून अचेतन व जड अशा हंड्याला वरून या आपल्या हातांनीं खूप जोराने दाबून धरिले. त्यासरसें ज्याप्रमाणे खाली आणिलेला कुस्तीतील गडी एकदां डावी कहून आणि एकदां उजवीकहून कुस्ती देतो, किंवा उठावयाची खटपट करिलो. त्याप्रमाणे तो हंडा निरनिराकाश भागांकहून खालून माझ्या हातावर दुसऱ्या देऊ लागला, व मला उत्तरोत्तर अतिशय ताकद लागू हंड्यास खाली दाबून ठेवावै लागला.

तरी त्या हँड्यानें स्वूप गडबड माजविली. असें होतांहोतां माझा एक हात स्याच्या बुडावरून निसटला व माझ्या हाताच्या जोरास न जुमानतां तो हुंडा पांचसहा हातांच्या अंतरावर निसदून गेला व तेथें तो शांत व निश्चेष्ट पडला.

हीं वरील सर्व कृत्ये हंडा पालथा असतांना त्यानें केली. हंडा मी आंतूनबाहेरून नीट तपासून हात लावून पाहिलेला होता. तो अगदीं नेहमीं वापरण्यांत असणाऱ्या हँड्याप्रमाणे साधा होता व तो तेथूनच एका बिन्हाडकरूच्या घरांतून मजदेखतच आणिलेला होता.

१३. यानंतर जतीनीं एक बांक आण-प्यास सांगितले. तें साधारण शाळेतील बांकाप्रमाणे होतें. तें बांक भुईवर फळी व वर पाय असें ठेवण्यांत आले. हें बांक आतां हवेंत वर जाईल व तेथें अघांतरी राहील, असें जतीनीं सांगितले. त्या बांकाचे फळीखालीं पांचसहाजणांनी आपल्या हाताचा स्पर्श करावा, असें मात्र आम्हां सर्वोना सांगितले. त्याप्रमाणे आम्हीं केले. बांकाची एक बाजू किंचित् वर चढूं लागली. क्रमाक्रमानें चोहीकडून तें बांक हवेंत आपोआप सरकत चालले. जतीनीं आम्हांला सांगितलेंच होतें कीं, त्याचें गुरुत्व अगदीं नष्ट होऊन तें अगदीं कागदाप्रमाणे हलके आमच्या हातास भासेल. व असें होईल तेव्हांतें वर जाईल. आम्हांस खरोखर त्याचें वजन मुळीच भासेनासें झाले आणि वर चढत चढत तें सुमारे एक पुरुषभर उंचीवर हवेंत तरंगू लागले. ठेंगण्या मंडळीचे हात

आपोआप सुटले. मीच त्या मंडळीत सर्वांत उंच असल्यामुळे माझ्या मात्र हातांचीं बोटे कळत नकळत त्या बांकाचे फळीस खालचे बाजूने सर्श करीत होतीं नव्हतीं. सुमारे दोनएक मिनिटे बांक याप्रमाणे निराधार हवेंत राहिल्यावर जतीमहाराज म्हणाले, ‘आतां याला गुरुत्व येईल, त्यास हाताचा आधार द्या.’ त्यासरसें तें बांक आम्हां सर्वांच्या हातांवर आदलले व आम्ही तें खालीं घेतले...

सदरील जतीमहाराजांस मी नगरास बोलावणार आहें. त्यावेळीं माझ्या नेटिव व युरोपियन मित्रमंडळीला मी बोलावणार आहे. या चमत्कारासंबंधानें माझ्ये वाचन नाहीं व मला माहितीहि नाहीं. तेव्हां त्याबद्दल मत देण्यास मला अधिकार नाहीं. परंतु जिजासु लोकांच्या माहितीकरतां घडलेली हकीकत आपल्या पत्रांतून प्रसिद्ध करीत आहें. तरी ती प्रसिद्ध व्हावी. कळावे. लोम असावा ही विनंति.’

वरील पत्राचा एक भाग ता. २० मे १९०७ च्या ‘सुधारका’ च्या अंकांत प्रसिद्ध झाला व दुसरा भाग पुढील अंकांत प्रसिद्ध झाला हे सर्व प्रकार कसे घडतात असें श्री. बळवंतराव देशपांडे यांनी जतीना विचारलें असतां ते म्हणाले होते कीं, ‘हें सर्व मानसिक शक्तींने घडते. व ही मानसिक शक्ति सदाचारानें वाढते.’

महात्मा वेणी पति मिश्र

अनुवादक : भवानीशंकर नीळकंठ वागळे

विहार प्रांतात दरभंगा जिल्ह्यात
भवानीपुर नांवाच्या गावात
मैथिली ब्राह्मणाच्या एका उच्च कुलांत
कौममार्गाविलंबी ताराविद्योपासक महात्मा
वेणीपति मिश्र यांचा जन्म संवत १६८५
मध्ये झाला. बाल्यावस्थेपासून ते कुला-
चाराप्रमाणे भगवती तारादेवीचे उपासक
होते. असें सांगतात कीं ते बाल
क्रीडेमध्ये अनेक चमत्कार करीत होते.
युवावस्थेत त्यांनी लता-साधन व चित्त-
साधनादि क्रियांमध्ये प्रावीण्य मिळवून
कर्म-संन्यास घारण केला होता. त्यानंतर
त्यांनी गृहत्याग करून महिषी नांवाच्या
प्रसिद्ध गांवामधील उग्रतारा नांवाच्या
खेड्यात निवास करून बराच कालपर्यंत
शोर तपश्चर्या केली. त्यामुळे त्यांना अनेक
सिद्धी प्राप्त झाल्या. त्यानंतर त्यांना
ज्वालामुखी नांवाच्या गावात जाण्याबद्दल
भगवती तारानें आदेश दिला. व महात्मा
मिश्र ज्वालामुखीस गेले.

अलौकिक सिद्धि

श्रीमिश्रजींनां स्वप्नामधून बीजमंत्राचा
उपदेश देण्यांत आला. बीजमंत्र जपतां
जपतां तें पूर्ण सिद्ध झालें व त्यांना
भगवतीचें साक्षात् दर्शन झाले, ते
त्यानंतर अनेक कवित्वमय व भक्तिभाव-

पूर्ण पद्धरचना करू लागले. त्यांची
उत्कृष्ट पद्धरचना असून विहार प्रांतात
कित्येक ठिकाणी त्यांची भाविक पदे
अजूनहि गाईली जातात. त्यानंतर
श्री मिश्रजी पुरुषोत्तम पूर नांवाच्या
एका महास्मशानात जाऊन राहिले
ते सिद्धीयोगानें एका आसनस्थ ठिकाणा-
वरून दुसऱ्या ठिकाणी अदृश्यपणे जात
असत. ती त्यांची अलौकिक शक्ती
होती. क्षणांत शैकळो मैल जाण्याच्या
त्यांच्या शक्तीमुळे लोक त्यांना व्याकरित
झाले होते. वग्रेश्वरीचे श्री नित्यानंद
स्वामींची ही सिद्धी कित्येक लोकांनी
अनुभवलेली असून ते लोक आज
ह्यात आहेत. श्री मिश्रजी आपल्या
सिद्धीचा उपयोग परोपकारार्थ करीत
असत. श्री मिश्रजींच्या सिद्धि सामर्थ्यांची
एक गोष्ट येथे नमूद केल्याशिवाय राहक्त
नाही. पुरुषोत्तमपुर महास्मशानापासून
चार मैल दूर नोंद्हळा गांवांमध्ये एक
सुप्रसिद्ध वैष्णवसाधु उग्र तपस्वीबाबा
मनध्यानदासजी राहत असत. श्री
मिश्रजींची सिद्धी पाहण्याची हच्छा
तपस्वीबाबाना होतांच ते बाबाकू
बसून मिश्रकीकडे गेले. श्री मिश्रजींनी
तपोबलानें सर्व जाणून, आपण बसलेल्या
शिळेला मंत्रबळानें सजीव करून ती

तपस्वी बाबांकडे नेली. उभयतां एकमेकांना भेटले. महात्मा वेणपिति मिश्रांची अद्भुत गति पाहून मनध्यान-दासजीनीं वाघावरून उतरून श्री मिश्रांना प्रणाम केला. नंतर रस्त्यावरच उभयतांमध्ये ज्ञानचर्चा झाली व अंतीं तपस्वी बाबांनीं श्री मिश्रजीना गुरु म्हणून स्वीकारले. कांहीं काळानंतर दोघेहि आपआपल्या निवासस्थानीं गेले. या ठिकाणीं श्री चांगदेव महाराज व श्रीज्ञानेश्वर महाराज या उभय-तांच्या भेटींत जो चमत्कार घडून आल्याचा उल्लेख सांपडतो त्याचें वर नमूद केलेल्या चमत्काराशीं साम्य दिसते. महात्मा मिश्रांकडून झालेला चमत्कार तीनशें वर्षांकडचा असून, श्रीज्ञानेश्वर महाराजांकडून झालेल्या चमत्काराला सरासरी सहाशें वर्षीं तरी झालीं असतील. दोन्हीं चमत्कारांत साम्य असलें तरी ते तीनशें वर्षांच्या अंतराने झालेले असून एक विहार प्रांतांत व दुसरा महाराष्ट्रांत झालेला आहे. साक्षा-त्कारी संतांना कोणतीही अद्भुत गोष्ट

करून दाखविणे म्हणजे हातचा मळ आहे यावरील उदाहरणे विविध संतचरि-त्रांत अनेक सांपडतात.

महासमाधि

महात्मा मिश्रजी त्यानंतर परसौनीच्या जंगलामध्येंच कुट्रि बांधून राहिले. त्यांचें शिष्यत्व किंत्येक शिवसंप्रदायी संन्याशानींहीं पत्करले होते. श्री मिश्रजींचे समग्र जीवन

भगवती तारा देवीच्या उपासनेत्व गेले होतें. त्यानी आपल्या ऐशाव्या वर्षी समाधी लावून प्राणत्याग केला ते जेथें जेथें राहिले तेथें तेथें तो भाग तीर्थधाम म्हणूनच प्रासिद्ध झाला. आजसुद्धां समस्त मिथिला नगरींत महात्मा मिश्रांना प्रातः-स्मरणीय मानलें जातें. इतकेंच नव्हे पण आपत्तिकाळीं त्यांचें नामस्मरण करून धूप दीप लावल्यास सारेजण आपत्ति मधून मुक्त होतात असा तिकडच्या लोकांचा अनुभव आहे. उग्र तारास्थाना-तील पंड्ये श्रीमिश्रांच्या कुळांतीलेच शिष्य आहेत.

* वाचा आणि विचार करा *

— संकलक-संत-चरण-रज —

श्रद्धेचं भृत्यं

महर्षि जैमिनि मृणतात्—

श्रद्धादेवी ही धर्माची कन्या आहे.
ती पवित्र अर्थात् अम्युदयशील बनविणारी आहे. इतकेंच नव्हे, तर ती सावित्रीसारखी पावन, जगाला उत्पन्न करणारी. तसेच मानवाला वादळी संसार-सागरांतून सुखरूपपणे पैलतीराला नेणारी आहे. अर्थात् मानवाचा उद्धार करणारी आहे. आत्मवादी विद्वान श्रद्धेनेच धर्माचं चिंतन करतात. ज्यांच्यापाशीं कोणत्याहि वस्तूचा संग्रह नाहीं असे अकिंचन मुनि स्वभावतः श्रद्धाळू असत्यामुळेच दिव्यलोकीं जाऊं शकतात.

अनन्यभक्तीची आवश्यकता

महर्षि पराशर सांगतात :—

जो मनुष्य मनानें, वाचेनें व कर्मानें दुसन्याला पीडा करतो, त्याला परपीडा-रूप बीजामुळे उत्पन्न होणारे अशुभ फल मिळतें. स्वतःसहित सर्व प्राणिमात्रामध्ये परमेश्वराचें अस्तित्व असत्याचा स्वानुभव घेऊन मी कोणाचे वाईट इच्छित नाहीं, मी कोणाबद्दल वाईट बोलत नाहीं व मी कोणाचें वाईट करीत नाहीं, याप्रमाणे सर्वत्र शुभाचित्त झाल्यामुळे मला शारीरिक, मानसिक, दैविक अथवा भौतिक दुःखें करीं प्राप्त होणार?

याप्रमाणे भगवंताला सर्व भूतमात्रां पाहून विचारवंतानीं सर्व प्राणिमात्रां वास करणाऱ्या जगन्नियंत्याला अनन्य भक्तीनें भजलें पाहिजे.

सत्याची महती

महर्षि विश्वामित्र —

सत्यानेच सूर्य तळपत आहे. सत्यावरू ही पृथ्वी टिकून राहिली आहे. सत्यमासा सर्वात मोठा धर्म आहे. सत्यावरच स्वर्गाची प्रतिष्ठा आहे. तराजून्या एका बाजूत एक हजार अश्वमेध व दुसन्या बाजूत एक सत्य ठेवून तोललें गेल्यास सत्य हे एक हजार अश्वमेधापेक्षां जढ आहे असे सिद्ध होईल.

आत्मा अमर आहे

श्री यमराज निश्चयपूर्वक सांगतात.

नित्य शानस्वरूप व्यात्य्याला कृपा नाहीं, मरण नाहीं. तो कोणापासून झाला नाहीं व त्याच्यापासूनही कोणी झाला नाहीं. तो कार्य कारणापलीकडचा आहे. तो अजन्मा, नित्य, नित्य समरस राहणारा व पुरातन आहे अर्थात् वृद्धि व क्षय रहित आहे. शरीराचा नाश झाला तरी त्याचा नाश होत नाही. अर्थात् तो अमर आहे.

देवाकडे माराणी

श्रीजग्धर भट्ट स्तुति करतात—

देवा, मी तुझी नित्य अनन्यमावरं

पूजा करितो. पूजा ज्ञात्यानंतर तुळ्या सिंहासनाखालीं तुळ्या पाय ठेवण्याच्या चौरंगावर माझें शिर ठेवून मी मोठ्या प्रेमानें व भक्तिभावानें आलिंगन देतो. बस, तुं कृपा करून एवढंच कर की, त्याच अवस्थेमध्ये मला झोंप लागावी व त्या झोंपेच्या निमित्तानें माळ्या प्राणाचें उत्कमण व्हावें.

नाम साधना

योगीश्वर प्रबुद्ध—

भगवंताच्या गुणांसंबंधीं एकानें दुस-
व्याशीं चचीं करावी, अनेकांनीं एकत्र
येऊन आपआपसांत प्रेमबृद्धि करावी व
आपसांत संतुष्ट राहावें. योग्यवेळीं प्रपंचा-
तून निवृत्त झेऊन आपसांत आध्यात्मिक
शांतिचा अनुभव घेण्यास शिकावें. असें
केल्यानें श्रीकृष्ण कोटि कोटि पापांचें
एका क्षणांत भस्म करतो. सर्वांनीं सामु-
दायिक रीतीनें श्रीकृष्णाचें नामस्मरण
व ध्यान करावें. याप्रकारे सगुनभक्तीचें
अनुष्ठान करतां करतां प्रेमा-भक्तीचा
उदय होतो व मानवाचें शरीर परमेश्वर
प्रेमानें पुलकित होतें.

तृष्णा हें पापाचें मूळ

महार्षि शौनक :—

तृष्णा महापापिनी आहे, उद्देग उत्पन्न
करणारी आहे, अधर्माला उत्तेजन देणारी
आहे व भयंकर आहे. मनुष्य वृद्ध ज्ञाला
तरी तृष्णा ताजीतवानी असते. तृष्णेला
अंतच नसतो. संतोषामध्येच परमसुख
असतें. हें जाणून विचारवंत व विद्वान्
माणसें संतोषाला श्रेष्ठ मानतात व
वृष्णेला त्याज्य मानतात. हें तारुण्य,

सौंदर्य, आयुष्य, रत्नमाणिकांची रास,
ऐश्वर्य, त्याचप्रमाणे प्रिय वस्तूचें व प्राण्याचें
साहचर्य, सर्व कांहीं अनित्य आहे हें जाणून
विचारवंताना तृष्णावर्धक संग्रह—
परिग्रहाचा त्याग करणेच उचित वाटतें ,

वैराग्याची महाति

राजा भतृहरि म्हणतोः—

भोगामध्ये रोगाचें भय असतें. उच्च
कुळांत पतनाचें भय असतें. धनामध्ये
राजाचें, मानामध्ये दीनतेचें, शक्तीमध्ये
शत्रूचें, तसेच रूपामध्ये वृद्धावस्थेचें भय
व शास्त्रामध्ये वादाविवादाचें, तसेच शरी-
रामध्ये कालाचें भय असतें, याप्रमाणे
संसारामध्ये माणसांना सान्या वस्तु
भयपूर्ण असतात. भयविरहित केवळ
एकच आहे व तें म्हणजे फक्त वैराग्य !

प्रभुप्रार्थना

भक्तराज ध्रुव प्रार्थना करतात—

नाथ ! आपल्या चरणकमलाचें ध्यान
करण्याने व आपल्या भक्ताचें पवित्र चरित्र
ऐकण्यानें भाविकांना जो आनंद प्राप्त
होतो, तो निजानंदस्वरूप ब्रह्मामध्ये पण
मिळत नाही. अनंत परमात्मन् ! मला
तुं अशा विशुद्धहृदय महात्मा भक्तांची
संगती दे, कीं ज्यांचा तुळ्यावर अविच्छिन्न
भक्तिभाव आहे. त्यांच्या संगतीमध्ये
तुळ्या गुणांची व लीलांची कथा-सुधा
पिऊन उन्मत्त होऊन जाईन व दुखदग्ध
संसारसागराच्या पैलतीरापार सहज
पोहचेन.

* जन्ममाला आली एक *

★ पण मेली मात्र निराळीच ! ★

~~~~~ लेखक—मनोज ~~~~

चार्कीतला एक नित्याचा प्रसंग

शोजारी खेळायला गेलेला अंतू रडत
रडत आईकडे आला आणि सांगू
लागला 'बघ ग आई !' रासूने मला
चिमटा काढलानु आणि ओरवाडलंन् !

अंतूची आई वळून पाहते तर अंतूच्या
गालावर केवढा तरी ओरखडा निघालेला
आणि त्याची लाल भडक खूण त्याच्या
गुलाबी गालावर उमटलेली.

अंतूच्या आईला एकदम राग आवे-
नासा झाला, आपल्या लाडक्याला
झालेली दुखापत पाहून एकदम तिचे
मन भडकले.

पण तिची माया दाखविण्याची रीत
मात्र विचित्र होती. 'कारठ्याई' असं
ओरहून तिनें अंतूच्या बकोटीला घरलं
आणि फरफटां ओढीत ती त्याला बाहेर
मँलर्येत घेऊन गेली.

अशावेळी शुद्धबुद्ध राहात नाही

'हजार वेळां द्युला सांगितलं' आहे
की आपल्या दाराचा उंबरठा ओलोहून
जाऊन कोस म्हणून, कशाला धडप-
डायला गेलास शेजारी ? आंड ?' असं
म्हणत तिनें अंतूच्या पाठीत एक

धपका घातला, लहान मुलांना मार-
देतांना बडील माणसांना उपकळीं
कसली शुद्धबुद्ध राहात नाही, एकामाणून
एक भराभर अंतूच्या पाठीत धफे
घालायला त्याच्या आईनें प्रारंभ केला,

रामूची आई बाहेर आली आणि
म्हणाली, 'कशाला लेंकरला मासां
हो असं ? अयाई ! कळवळल आ॒
पोर !' असं म्हणून अंतूला सोडविण्याचा
तिनें प्रयत्न केला, अंतूची आई उद्गाळै
'कशाला एवढा कळवळा दाखवतां !
पोराच्या गालावर केवढा ओरखडा
काढला आहे बघा, रासून ! जरा रासूलच
शिस्त दाखवा, म्हणजे उसना कळवळा
दाखवायची गरज नाही पडायची !'

'रास्याई !' रासूच्या आईने कहाहून
हांक मारली आणि घरांत जाऊन त्याची
बकोटी घरलून त्याला बाहेर आणून
घवाघवा मारायला सुरवात केली !

शेजारणी गोळा झाल्या, या दोर्चिं
डोंकं फिरलं की काय तरी ? असं म्हणत
त्या पोरांना आपापल्या आयांच्या
तडाक्यांतून त्यांनी सोडविले,

कोणाचा संचार होतो ?

असली अनेक उदाहरणं आपल्यां

हरहमेश आढळतात आणि अनेक वेळा आपल्या मनांत येतं की एरवीं प्रेमळ व मृदु स्वभावाचीं माणसं असा आक्रस्ताळीपणा करतात तेव्हां त्यांच्या अंगांत दुसरं कोणी संचार करतं कीं काय कोण जाणे !

या विचाराला आपल्या मनांत फार वेळ जागा मिळत नाहीं, ‘चालायचंच असं’ अंसं म्हणून तो विचार आपण सोडून देतो. परंतु माणसाच्या मनांत असा संचार होतो ही गोष्ट मात्र आपण समजतो तशी अशक्य नव्हे.

मन मानगुटीला बसतं

भुतंखेतं किंवा समंघ एखाद्याच्या मानगुटीस बसतात अशा ज्या गोष्टी आपण ऐकतो, त्यांना उद्देश्यन वरील उद्गार मी काढलेले नाहीत. खरोखरीच माणसाच्या अंगांत त्याच्या नेहमीच्या स्वभावापेक्षां अगदी विरुद्ध स्वभाव असलेल्या मनाचा संचार कधीं कधीं होतो आणि तें त्याचं त्याला कळत नाहीं.

याविषयाच्या अनेक गोष्टी मानस-विशानाच्या इंग्रजी ग्रंथांतून दिलेल्या आहेत. वाचकांच्या माहितीकरतां मी इथें एक गोष्ट देत आहे. प्रो. नुइल्यम जेम्स यांच्या ‘प्रिन्सिपल्स ऑफ साय-कॉलेजी’ या ग्रंथांत ही गोष्ट दिलेली आहे. ती अशी :—

चारजणीसारखी बाई

मेरी रेनाल्डस नांवाची एक ली पेनसिल्वानियाच्या जंगलांत राहात असे. अगीरनें घडधाकट आणि मनानें

निकोप अशी ही ली होती. इतर चारजणीसारखचं तिच्यहि आयुष्य तिच्या जीवनाच्या ठराविक चाकोरींतून चाललं होतं. इतरांपेक्षां मोठं लोकविलक्षण असं तिच्यांत कांहीं नव्हतं.

लोकविलक्षण झोंपे

परंतु एक दिवशीं सकाळीं तीं झोंपेतून लवकर उठली नाहीं. लागली असेल जरा जास्त झोंप म्हणून घरांतल्या माणसांनीं तिकडे दुर्लक्ष केलं. पण रोजची उठण्याची वेळ टबून दोन तीन तास होऊन गेले तरीहि ती जेव्हां उठली नाहीं तेव्हां मात्र त्यांनीं तिला जागी करायचा प्रयत्न केला.

पण नवल असं कीं कांहीं केल्या ती जागी होईनाच. शेजारपाजारच्या सगळ्या माणसांचै यज्ञ थकले ! डॉक्टरहि गोंध-कून गेले. झोंपेची सारीं लक्षणं दिसत होतीं. इतर सामान्य माणसासारखीच. पण इतर माणसांना जरा खुड झाल्यावर किंवा गदगदां हलविल्यावर जाग येते. हिंच्या बाबतींत तसं कांहीं होईना.

विलक्षण चमत्कार

पुढे वीस तासांनीं ती जागी झाली पण जागी झालेली ही बाई निराळीच होती. झोंपली एक बाई आणि जागी झाली दुसरीच असा विलक्षण चमत्कार झाला. म्हणजे देह त्या पहिल्या बाईचा असला तरी त्यांत वावरणारं मन मात्र अगदीं निराळं होतं असं दिसून आलं !

ती बाई पूर्वीच्या सर्व आठवणी विसरली. बोलायचं कसं हैंसुद्धां विसरली.

पूर्वीचं तिचं सबंध आयुष्य जणू कोणीतरी साफ पुसून टाकलं होतं. तिला सर्व भाषा मुळाक्षरांपासून परत शिकवावी लागली. बोलणं लिहिणं वाचणं सर्व कांहीं तिला नव्यांने शिकावं लागलं.

पण 'विस्मृति' एवढाच तिच्यांत बदल झाला नव्हता. तिचं मनहि समूळ बदललेलं होतं! जी स्त्री पूर्वी दुर्मुख, चितातुर आणि चार शब्द बोलायला घावरणारी अशी संकोची व भिडस्त होती तीच आतां चांगली, धीट, निष्काळजी आणि घाडसी बनली!

या नव्या अवस्थेत असतांना ती रोज सकाळी उठून घोड्यावर बसून लांबलांब फेरफटका करून येऊं लागली. भीति हा पदार्थच तिला माहीत नाहींसा झाला. रानांवनांत हिंडतांना अनेक हिंड पशु तिला दिसत पण त्यांना ती कधीच घावरली नाहीं.

पहिलं मन परत आलं

नव्या जीवनाचा महिना सव्वा माहिना गेला आणि एक दिवशी ती जागी झाली ती पहिल्यासारखी दुर्मुख, चितातुर आणि भित्री अशी! मध्य महिन्यांत काय झालं तें ती अजीबात विसरली.

आपल्या घरांतल्या माणसांना तिनं ओलखलं आणि पहिल्यासारखी ती शरां वागूं लागलीं.

यापुढे घोड्याफार अंतरानें ती आपल्या विलक्षण दुहेरी स्वभावांत जागी होई आणि कांहीं दिवस एकेक अवस्था टिके. विसाव्या वर्षी ती पहिल्यांदा नवं मन घेऊन जागी झाली. पुढे सुमारे १६ वर्षीं ती आलद्दून पालद्दून हीं दोन मनांची विलक्षण जीवनं जगत होती.

खो खोचा खेळ थांबला

३६ व्या वर्षी एकाएकी हा खोखोचा खेळ बंद झाला. एका मनानें दुसऱ्या मनाला खो देऊन त्याची जागा पटकावावी हा प्रकार कायमचा बंद झाला. पण कसा? तर दुसऱ्या मनानें तिच्या मूळ मनाला कायमचाच सो दिला आणि हें नव्ये मन मरेपर्यंत तिच व्यक्तित्व घरून राहिलं.

म्हणजे काय चमत्कार झाला पहा. जन्मास येतांना एक बाई या जगात आली पण मरतांना शरीर तेंच असल तरी जग सोडून गेलेली बाई मात्र निराळ्यीच ठरली!

खास सर्वोत्कृष्ट निवडक कापडाचे नमुने
व हरत-हेच्या डिझाइन्सचे कापड माफक
भावांत खरेदी करा

पी. मधुकर (कूँथ मचंटस)

बोरकर वाढी, रानडे रोड, दादर, मुंबई २८

दोन शूरांच्या स्फूर्ति-कथा

भौतिक परिस्थितीने ओढवलेले अपरिहार्य दुःख सोडून, अकारण दुःख आपल्याला होऊं नये आणि आहे त्याच विपरीत परिस्थितीत हि जीवन यशस्वी करावे, हे घडविणे माणसाला शक्य आहे. अनेकांनी हे करून दाखविलेले आहे अशा कांहीं माणसांच्या गोष्टी मी सांगणार आहे. ही माणसे जागतिक कीर्तीची म्हणून गाजलेली नाहीत. **तुमच्या—आमच्यासारखीच सामान्य परिस्थितीत जन्मलेलीं आणि परिस्थितीने गांजलेलीं ही माणसे होतीं.** फरक असला तर एवढाच कीं, त्यांचे दुःख आपल्यानेक्षां अनंतपटीने मोठे होते, पण त्यांतूनहि त्यांनी मार्ग काढला ज्या आपत्तीपुढे असहाय्य होऊन आपण शरणागति दिली असती, त्या आपत्तीशी हीं माणसे झुंजलीं-त्यांना शरण गेलीं नाहीत.

स्थ-रोग झालेल्या डोरोथी डिक्सनी गोष्ट

डोरोथी लिंड डिक्स या बाईचे नांव दुमच्या कानावराहि कधीं आले नसेल. अमेरिकेत हिचा सबंध जन्म गेला असला तरी खुद अमेरिकन लोकांपैकीहि किंती जणांना तिचे नांव ठाऊक आहे कोण

जाणे ! तिची जीवनकथा गेल्या शतकांतील आहे. तिचा बाप म्हणजे बेजबाबदारीचा उत्कृष्ट नमुना होता. कुदुंबाची काळजी त्याने कधीं केली नाहीं. मुलांच्या पालनपोषणाकडे त्यानं कधींच लक्ष दिले नाहीं. वयाच्या बाराच्या वर्षी घरांतल्या दारिद्र्याला, दुःखांना आणि हालांना कंटाळून डोरोथी घर सोडून पळाली. ती आपल्या आजी-कडे गेली. तिथें ती लिहिणे, वाचणे शिकली आणि एका शाळेत मास्तरणीचे काम करू लागली. तिनें स्वतः एक शाळा चालविली. या शाळेच्या वसाती-गृहांत कांहीं मुले ती ठेवून घेई. शिक्षिका मोलकरीण, स्वयंपाकीण आणि व्यवस्थापिका, हीं सुगळीं कामें तीच करीत होती. वयाच्या चौतिसाच्या वर्षी तिला क्षय झाला. तिच्या थुंकीतून रक्त पडू लागले.

लग्न नाहीं, पैसा नाहीं, आरोग्य नाहीं, कोणाची मदत नाहीं, मायेचे माणूस नाहीं. अशा स्थितीत दुःखाखेरीज डोरोथीला दुसऱ्या कोणाची सोबत होती ? पण तरीहि दुःखाची नि असहाय्य निराशेची सोबत तिनें पत्करली नाहीं. एके दिवशीं एक धर्मोपदेशक तिच्याकडे आला आणि हस्ट कॅब्रिज जेलमधील स्त्री-कैद्यांना रविवारीं शिकविण्याबाबत काय करावे, याविषयीं तिला सळा विचारू लागला. डोरोथी म्हणाली, ‘मी शिकवीन त्यांना.’

त्याप्रमाणे एका रविवारीं ती त्या तुरुंगांत गेली. तिथल्या स्त्री-कैदी कोणत्याहि गुन्ह्यासाठीं तुरुंगांत आलेल्या नव्हत्या. त्यांचे डोके पिरले होते म्हणून त्यांना तुरुंगांत ढांबले होते. वेढ्यांना तुरुंगाची वाट दाखविण्याविना इतर उपाय गेल्या शतकांत उपलब्ध झाला नव्हता. डोरोथी तुरुंगांत गेली तेव्हां कमालीची थंडी पडली होती. ती थंडीने कांकडत होती. वर्गासाठीं स्त्रियांना एकत्र आणले तेव्हां डोरोथीने जेलरला म्हटले—

‘या स्त्रियांना थंडीने हुडहुडी भरलेली आहे. यांच्यासाठीं शेकोटीची कांहीं व्यवस्था नाहीं का?’

जेलर हंसून म्हणाला, ‘वेढ्या आहेत त्या, त्यांना थंडी कसली निऊ ऊ निसली? त्यांना दोन्ही गोष्टी सारख्याच !’

जेलरचे हे शब्द ऐकून डोरोथीचे अंतःकरण शहारले. वेढ्यांची स्थिति काय असते याची आजवर तिला कल्पना नव्हती. त्यांची व्यवस्था पहायचे तिने ठराविले नि पशूपेक्षांहि त्यांना अधिक निर्दयपणे आणि हृदयशून्यतेने वागविले जाते हैं तिला आढळून आले. ती त्यानंतर देशांतील सर्व भागांत फिरली. वेढ्यांचे सगळीकडचे तुरुंग तिने पाहिले. त्यांच्या अवस्थेची तपशीलवार माहिती तिने गोळा केली आणि ही त्याची अनुकंपनीय स्थिति सुधारण्याबाबतचा कायदा पास

करून घेतला. अमेरिकेतील एक सर्वश्रेष्ठ समाजसेविका म्हणून तिचा गौरव झाला. तिचा क्षयरोग कुठल्याकुठें गेला, आपल्या कार्याते ती स्वतःलाहि विसरली, आजारालाहि विसरली आणि आजार तिला विसरला. वयाच्या ८५ व्या वर्षी ती मरण पावली. तिने केलेल्या अजोड कासगिरी-बद्दल तिने कांहीं तरी पारितोषिक मागावें असा तिला आग्रह करण्यांत आला, तेव्हां तिने एक अमेरिकन राष्ट्रध्वज मागितला !

लुळ्यापांगळ्या खिस्टीची गोष्ट

कांहीं वर्षीपूर्वी एक विलक्षण पुस्तक ब्रिटनमध्ये प्रसिद्ध झाले. जगांतील एक महान् शौर्यकथा त्या पुस्तकांत वर्णन केलेली आहे. ‘माझा डावा पाय’ हे त्या पुस्तकाचे नांव !

१९३४ मध्ये डब्लिनमध्याले एका गवंड्याला नववा मुलगा झाला. मुलांचे नांव ठेवले खिस्टी. खिस्टी जन्मतःच दुर्भागी होता. त्याच्या मेंदूत कांहीं मूळचाच विकार असल्याने त्यांचे शरीर लुळेपांगले होते.

खिस्टी बोलायचा प्रयत्न करू लागला पण त्याला शब्दोच्चार करतां येईना. कांहीं वेडेवांकडे ओरडणे त्याच्या जिभेतून उमटे. तो चालायचा यत्न करू लागला पण त्याच्या पायांना त्यांचे बजन झेपत नव्हते. तेव्हां खुरडत जाणेच त्याच्या नाशीबीं आले. तो खेळणीं उचलून घ्यायचा प्रयत्न करी; पण त्याचे हात

विकृताकार होते, त्यासुलें तेंहि त्याला जमत नसे. पण त्याचे मन मात्र शाबूत होते.

सहा वर्षी हा लुळापांगळा जीव त्यांच्या आईनें नीट सांभाळला. एका दिवशीं खिस्टीच्या शेजारीं एक पाटी व खड्डुचा तुकडा हीं पडलेलीं होतीं. खिस्टीच्या पायांत त्यावेळीं दैवयोगानें कूट वैरे कांहीं नव्हते. हातानें खड्ड उचलणे त्याला अशक्य होते. खिस्टीनें आपला डावा पाय उचलला आणि त्या पायांच्या बोटांत खड्ड धरून तो पोटावर रेवोट्या काढूं लागला.

त्यांच्या आईनें हें पहातांच तिला नवी आशा आली. तिनें खिस्टीला डाव्या पायानें पाटीवर मुळाश्वरे काढ-प्यास शिकविलें. पुढें डाव्या पायानें तो चित्रे काढूं लागला. आणि वयांच्या बाराव्या वर्षी एका वृक्तपत्राची चित्र स्पर्धा खिस्टीनें जिंकली !

विसाव्या वर्षी त्यानें ‘माझा डावा पाय’ हें पुस्तक लिहिले लूर्डस येथे रोगनिवारणाचे चमत्कार होतात, म्हणून खिस्टीला येथे नेण्यांत आले होते. पण त्याचा कांहीं उपयोग झाला नाहीं. आतां डॉ. रॉबर्ट कॉलिस यांच्या प्रयत्नानें तो थोडेसे शब्द मोठ्या कष्टानें बोलूं शकतो. एका हातानें विजेचा टाइप-रायटर चालविष्याची कलाहि तो शिकत आहे. ‘माझा डावा पाय’ हें पुस्तक खिस्टीच्या दुर्दम्य शौर्याचीं प्रतीक आहे. हें पुस्तक त्यानें डाव्या पायानेच छिन्न काढलें आहे !

हें मोठें पाप

सुप्रसिद्ध फारसी कवि सादी आपल्या बापाबरोबर मक्केला जायला निघाला होता. सादीच्या बापाबरोबर आणखीहि वरीच मंडळी मक्केला जायला निघाली होती. मुस्लिम धर्माप्रमाणे मक्केला निघालेल्या सर्व लोकांनी मध्यरात्री उठून नमाज पढणे जरूर होते.

एक दिवशीं सादी आणि त्याचा बाप नियमाप्रमाणे मध्यरात्रीं जागे झाले व नमाज पढूं लागले. त्यावेळी कांहीं मंडळी उठून त्यांच्याबरोबर नमाज पढत होती, पण वरेचजण घोरत पडले होते.

सादीचा नमाज पढून झाल्यावर तो आपल्या बापाला म्हणाला, ‘हे लोक किती आळदी आणि गचाळ आहेत पहा, नमाज पढ-प्याचं कामहि यांच्या हातून होत नाहीं.’

यावर सादीचा बाप त्याला म्हणाला, ‘बेटा, तूंहि नमाज न पढतां त्यांच्यासारखाच घोरत पडला असतास तर चांगलं झालं असतं. कारण नमाज पढून अळाची प्रार्थना न करणाऱ्यांची निंदा करणां, हें स्वतः नमाज न पढण्यापेक्षांहि जास्त मर्यंकर पाप आहे.’

या दीनाला धावा ठाव तुझ्या पार्यीं

जयदेव जयदेव जय सद्गुरु साई, जय बाबा साई
या दीनाला धावा ठाव तुझ्या पार्यीं। जयदेव जयदेव ॥४०॥

दीनोद्धारासाठीं भूवर अवतरुनी ।
आनंदाची खनि ही केलीसे धरणी ।
अतकर्य महिमा तुझा अद्भुत तव करणी ।
कैसे स्तवन करावे ? नमितों तव चरणी ॥१॥

विषयवनीं मी भ्रमतों मार्ग न मज ठावा ।
लवकर कर धरुनी मज निजचरणीं लावा ।
चिंताव्याकी गिळिते धीर न लव देवा ।
पुरवा भक्तमनोरथ, प्रभु लीला दावा ॥२॥

करुणाघन जनजीवन आला हो आला ।
शमला ताप जनांचा नमितां पदकमलां ।
विमला भक्तिलतेला नव पळव फुटला ।
भक्तांसाठीं साई बहुरूपीं नटला ॥३॥

जयदेव जयदेव जय सद्गुरु साई, जय बाबा साई ।
या दीनाला धावा ठाव तुझ्या पार्यीं। जयदेव जयदेव ॥

—डॉ. एन. जी. नंदापूरकर, एम. ए. पीएच. डी.

★ साईबाबांचा नवा अवतार ? ★

‘धर्मचक्र’ या मासिकाच्या मार्च आणि एप्रिल १९५९ च्या दोन अंकांमध्ये ‘श्रीसत्य साईबाबा’ यांची कांहीं माहिती देणारी संपादकीय स्फुटें प्रसिद्ध झालीं आहेत. तीं येथे दिलीं आहेत. या स्फुटांबाबत श्रीसाईलीलेच्या संपादकांचे मत ‘प्रिय वाचक’ या सदरांत याच अंकांत देण्यांत आले आहे. धर्मचक्र मासिकांतील हीं संपादकीय स्फुटे आणि ‘प्रिय वाचक’ हे सदर, हीं वाचून वाचकांनी निर्णय काय तो ठरवावा.....

धर्मचक्र मासिकांतील मार्चच्या अंकामधील संपादकीय स्फुट

श्री सत्य साईबाबा : मागील नाताळांत हैदराबादेस गेलो होतों. तेथून नागार्जुन कोऱ्डाचे ‘महासागर धरण’ पहावयास गेलों असतां तेथील कॅपमध्ये एका अधिकान्याच्या घरीं गेलों होतों. तेथे श्री साईबाबांचे छायाचित्र पाहून त्यांच्याविषयीं मालकाजवळ आम्हीं पृच्छा केली. तेव्हां त्यांनी सांगितलें कीं, श्री साईबाबांनी नवीन अवतार धारण केला असून ते ‘श्री सत्य साईबाबा’ या स्वरूपांत वावरत आहेत. आंग्रे प्रदेशांत शृङ्खलापार्थी येथे ते रहात असून त्यांचे चित्रहि आम्हांस दाखविण्यांत आले. यांची शिकवण प्रसूत करण्यासाठीं सनातन सारथी’ या नांवाचे नियत-शालिक निघत असून त्यांत त्यांचे चरित्र यांनी केलेले चमत्कार, त्यांचा प्रवास, यांचे प्रचार कार्य वैरेची माहिती दिली आहे. एका अंकांत ‘बालसाई’या शीर्षकाच्यांनी त्यांच्या जीवनाची माहिती पुरविली

आहे. त्या बालकाचे नांव सत्यनारायण राजू असें आहे. १९४० सालीं सत्य साईबाबा १४ वर्षांचे असतांना ते उरकोडा हायस्कूसमध्ये शिकत होते. त्यावेळीं त्यांनी आपला पुकार अगोदरच केला होता. आपण ‘शिडीचे साईबाबा’ आहोंत असें ते म्हणाले. दर गुरुवारीं त्यांचे दर्शनास दूरदूरचे लोक येत असत. त्यांचे बंधु श्री. शेशम राजू यांना आपल्या भावाच्या या जीवनानें पार काळजी वाटली म्हणून ते हंपी येथे विरुपाक्षाच्या दर्शनास गेल. हंपी येथे विजयनगराच्या राजांच्या कुलदेवाचे विरुपाक्षाचे भव्य मंदीर आहे. सर्व मंडळीं तेथे गेली असतांना हा सत्य ‘आंत न जातां वाहे-ख्या देवळाचे वैभव व पौराणिक सौदर्य व कलाकुसर पाहाण्यांत रमला होता !’ रामायण काळची ‘किञ्चिधा’ म्हणून ख्यात झालेल्या प्रदेशांत ‘बालबाबा’ भटकत होते. अस्तु. विरुपाक्षाची पूजा करून पुजान्यांनी करुंरारती फिरविल्या-बरोबर त्या लिंगाचे ठिकाणी ‘बालबाबा’ दिसू लागले ! हा चमत्कार

झाल्यापासून तर बाबांची महती वाहं लागली ! नुकताच ‘सनातन सारथी’चा फेमुवारीचा अंक आमचे हाती आला आहे. त्याकरील बाबांचे छायाचित्र अत्यंत भावनीय व आनंददायक आहे. ‘प्रेमवाहिनी’ या सदरांत त्यांचा उपदेश दिलेला असतो. त्यांची पद्धति अतिशय साधी, सरळ, व दृष्टान्तात्मक आहे. संवादात्मकही पद्धति कोठें कोठें आढळते. येथे आम्हीं त्यांचा संस्कृतांतील उपदेश खालीं देत आहोतः—

अहिंसा प्रथमं पुष्पं, पुष्पमिन्द्रियनिग्रहः ।
सर्वभूतदयापुष्पं क्षमापुष्पं, विशेषतः ।
शान्तिपुष्पं, तपःपुष्पम्,

ध्यानपुष्पं तथैव च ।
सत्यमष्टविघं पुष्पं, सार्वे प्रीतिकरं भवेत् ।

—श्रीसत्य सार्वबाबा

त्यांच्या प्रवचन पद्धतींतील एक विशेष म्हणजे दृष्टान्त. त्यापैकीं एकच खालीं उद्धृत करीत आहोत ते म्हणतात

‘जेव्हां एखादें कमळ (तळ्यांत) उमलतें तेव्हां बेड्क आणि मासे त्याकडे धांवत नाहीत. पण पहा, एखाद्या दुसऱ्या कोंपन्यांतून मधुकर (भुंगा) आनंदानें नाचत हजारोंच्या थव्यानें त्याचा सुगंध घेण्यास व मधूचा आस्वाद घेण्यास धांवत जातात. हीच गोष्ट अवताराचे बाबतीत लागू पडते.

आमच्या महाराष्ट्रांत शिरडी हे सार्वबाबांचे परमपावन असें क्षेत्र आहे. तेथे आज मोठें नगर वसलें आहे. हजारों भक्त त्यांचे दर्शनास जात आहेत. बाबांची पावळे कोठें कोठें उमटतांना अपण

एकतों, शिरडीचे संस्थानही मोठें आहे. या व्यवस्थापकांना वरील घटना ठाऊक नसेल असें म्हणवत नाहीं. बाबा जसे हृषि-आड झाले, तसेच अन्यस्वरूपांतही ते दिसणे अशक्य नाहीं. आम्हांला एक गोष्ट येथे नमूद करणे आवश्यक वाटते. बाबांनीं चमत्कार केले. हजारों लोकांची संकटे निवारण केलीं, शेकडों लोकांना सन्मार्गावर आणून सोडले व श्रद्धेच्या जीवावर त्यांच्या असंख्य भक्तांना त्यांच्या कृपेचा अनुभव मिळाला. त्यांचीं मध्यें मध्यें संमेलनेहि भरलीं. मोठमोठे विद्वान् त्यांचे शिष्यहि आहेत. त्यांनी हिंदू व मुसलमान व अन्य जाती यांतील सलोखा वाढविला व विश्वधर्मांचा प्रसार केला. पण त्यांचे तत्वज्ञान काय? त्यांनी जीवन व्यतीत करण्यास कोणता मार्ग, कोणती साधना, कोणती तपश्चर्या, कोणती जीवनमीमांसा शिकविली व त्यांचे तत्वज्ञान कोणते ह्याची स्पष्टभाषेत शिकवण त्यांनी दिलेली नाहीं. निव्वळ भोळ्या व भाबड्या भक्तीने त्यांना भजणे ही गोष्ट निराळी; व कोणत्याही विद्वान् व साक्ष-माणसाला त्यांचे तत्वज्ञाला समजून त्यांने त्यांना शरण जाणे, ही गोष्ट निराळी. त्यांची इच्छा असूनहि सार्वबाबांनी आपल्या पहिल्या अवतारांत ती मूर्तस्वरूपांत आणली नाहीं. त्यामुळे सार्वबाबांच्या नांवावर धूर्त व कार्यसाधु लोकांचेच चांगले फावले. फार काय सांगावे? संस्थानांत दुफळी होऊन वार्षिक निवडणुका व्यावहारिक भूमिकेवरून गाजल्या. तेव्हां आपण शिकविलेस्या धर्मांची विस्तृ

लेली घडी बसविष्ण्यासाठीं साईबाबांनी अवतार घेणे हैं अगदीच असंभवनीय वाटत नाहीं ! कारण श्री सत्यसाईबाबांनी ‘आपण शिरडीच्या साईबाबाचा अवतार आहों,’ असें उद्घोषित केले आहे. आमची शिरडीच्या व्यवस्थापक अधिकाऱ्यांना अशी विनंति आहे की, शिरडीचे स्थान जागृत अहे. श्री बाबांचा निर्णय अद्वापीहि जनांना घेतां येतो. म्हणून त्यांनी त्या समाधीला काळ लावून त्यांना काय उत्तर येते, तें निर्विकार मनानें व पूर्वग्रहदूषित मन न ठेवतां समजून घ्यावें व जनतेला योग्य तें मार्गदर्शन करावें ! याबाबतीत न्यूनगंड अहंगंडाची भावना एका बाजूसु सारली पाहिजे. मध्यंतरी शिरडीस जो अपघात झाला, त्याचे कारण, शिरडीच्या व्यवस्थापकांनी श्रीसाईबाबांच्या या नवीन अवताराचा तपास केला नाही, हें कशावरून नसेल ? श्रीदत्तात्रयाने निरनिराळे अवतार घेतलेले आपण ऐकले आहे. यावरून श्रीसाईबाबांनी सत्य, तत्त्वज्ञान व शिकवण शिकविष्ण्यासाठीच-कशावरून अवतार घेतला नसेल ! सत्याचे अन्वेषण करणे, हे सर्वांचे पवित्र कर्तव्य आहे. श्री तुकाराम महाराजांचे भाषेत सांगाच्याचे म्हणजे या महत्त्वाच्या प्रश्नासंबंधी ‘आपुलाले चित्त शुद्ध करून’ याचा निर्णय करून घेतला पाहिजे. ही सद्बुद्धि तर्वाना होवो ही प्रार्थना !

‘धर्मचक्र’ मासिकाच्या एप्रिलच्या अंकांतील संपादकीय सफुट

मार्च महिन्याच्या अंकांत श्री सत्यसाईबाबा यांचेबद्दल जें संपादकीय लिहिले होतें, त्यानंतर कोल्हापूर येथील ‘गर्जना’ पत्राच्या संपादकांनी २७-३-५९ च्या गर्जनेत “ साधुवर्य साईबाबा यांचा आंत्रमध्ये नवा अवतार ” या शीर्षकाखाली आमचे सर्व संपादकीय प्रसिद्ध केले. त्यावर ३ एप्रिल १९५९ च्या “ गर्जने ” च्या अंकांत एक सेवानिवृत्त न्यायाधीश श्री. ग. नी. कांते यांचे एक पत्र छापले असून ‘भक्तांनी सावधान असावें,’ असा इषारा दिला आहे. संस्कृतांतील श्लोक आम्ही उद्घृत केले होते, ते पूर्वपुराणांतील असून त्या श्लोकांची ‘अष्ट पण सोईस्कर’ अशी नक्कल आहे, असे सदर विद्वानांनी म्हटले आहे. उद्घृत केलेले श्लोक आम्ही ‘सनातन सारथी’ वरूनच घेतले होते. या दोन घटनावरून अशी अपेक्षा जर कोणी केली की, वर्तमानपत्रांतून त्यावर उत्तरे प्रत्युत्तरे होऊन वाद चांगला रंगेल, तर सर्वांची निराशा होईल. धर्मचक्राचा या बाबतीतील उद्देश येणे पुढ्हां स्पष्ट करीत आहेत. वृत्तपत्रकार या नात्यानेह्या घटनेची दखल घेणे, आमचे कर्तव्य होतें, व तें करण्याकरितां मारील माहिन्यांतील ‘संपादकीय’ आम्ही लिहिले, महाराष्ट्रांत साईबाबासंबंधानें सर्व व्यवस्था फ्लाप्टी सरकारनें मान्य केलेली अशी कायदेशीर संस्था आहे, त्या संस्थेला आपण ‘संस्थान’ म्हणून ‘मि-

साईबाबाचा अवतार आहे.' अशी उद्घोषणा सामान्य माणूस करणार नाहीं. साईबाबाच्या संस्थानांतील पदस्थ अधिकाऱ्यांच्या कानावर ही बातमी घालणे 'पत्रकार' या नायानें आमचें कर्तव्य आम्ही बजाविले आहे. साई-बाबांचा तो अवतार आहे की नाहीं, हे पाहणे, त्याची शहानिशा करणे, त्याविषयी निर्णय घेणे, हे त्यांच्या कर्तव्याच्या कक्षेत येते. त्यांना आम्ही मागील संपादकीयांत अशी 'विनंति' केली होती की, "त्यांनी समाधीला कौल लावावा" व उत्तर काय येते तें पहावै. त्याना तें करावयाचे नसेल तर त्यांच्या भक्तांना योग्य त्या रीतीनें मान-प्याची पूर्ण मुभा आहे. एप्रिलच्या या महिन्याच्या, अंकावर आम्ही श्री सत्य-साईबाबाचें तिरंगी छायाचित्र दिले आहे. त्यावरून त्याचें सम्यक् शान व दर्शन वाचकांना होईल. याशिवाय या अंकांत 'सनात सारथी'चे संपादक श्री. एन्. कस्तुरी एम्. ए. बी. एल्. यांचा इंग्रजींत एक लेखाही आम्ही छापला आहे. त्यांत श्रीसत्यसाईबाबाचें चरित्र एका अधिकारी भक्तानें दिले आहे. त्यावरून योग्य तो निष्कर्ष काढण्याची साधनसामुद्री आम्हीं संस्थानचे अधिकाऱ्यांच्या हातीं दिली आहे. नुकत्याच 'नवशक्ती'च्या अंकांतील पत्रव्यवहारांत 'साईबाबा' व 'केशव स्वामी' यांच्या बद्दलहि उल्लेख आले आहेत. आम्ही 'साईबाबा'ना एक अधिकारी संत व दयासागर. असें मानतों. त्यांच्या संबंधानें आमचीं मर्ते 'धर्मचक्र'च्या मागील दोन तीन अंकांत

दिलेलीं आहेत. त्याप्रमाणेच श्रीमती दिवे यांचा लेखाहि उद्धृत केला आहे. आम्हीं 'श्रीतुकाराम विश्वविद्यालय संघाच्या' विद्यमानें 'सन्तजीवन विकास' शास्त्रां'त संशोधन चालविले असल्या-मुळे सन्तांच्या जीवनाचा विकास कसा होतो व कोणकोणत्या स्थित्यन्तरांतून त्यांना जावे लागतें, हें पाहण्याच्या दृष्टीनें आम्हीं शिरडीचे सन्त साईबाबा व पुढापार्थीचे सन्त श्रीसत्यसाईबाबा यांचा तुलनात्मक अभ्यास करणार आहोत व त्यांत 'अभ्यास संशोधन' यांचेच स्वरूप दिसणार आहे. त्यामुळे गर्जनेत जो घनि उमटला आहे व जी व्यंजना दृष्टिगोचर होते तिचा आम्ही स्वीकार न केल्यामुळे ती ज्यांची त्यांच्याकडे परत जाईल, भगवान् बुद्धापासून तों श्रीतुकाराम महाराजापर्यंत येऊन या 'मानवतेच्या पुजाच्या'चा मार्ग आम्ही अभ्यासित आहोत. सत्यसाईबाबांचा तोडी पद्मपुराणांतील लोक आले म्हणजे ते त्यांनी उत्पन्न केले, असे थोडेच आहे? त्या लोकांतील पुष्टे ही मानवी आत्माच्या विकासासाठी उपयोगी पदणारीं आहेत व विकासाचा तो एक अष्टांगिक मार्ग स्वीकारला आहे. भगवान् बुद्धानें अष्टांगिक मार्ग स्वीकारला आहे; पातजलीनें योग-शास्त्रांतहि अष्टांग मार्ग स्वीकारला आहे. तो श्रीसत्यसाईबाबांना मान्य आहे हा दाखविण्याकरतां ते लोक त्यांनी उत्तराले असतील. अस्तु.

श्रीरामकृष्ण परमहंस यांच्या शब्दांत

साधकांना मार्गदर्शन

अनुवादक—मंडणमिश्र

श्रीरामकृष्ण परमहंस हे केशवचंद्र सेन आणि इतर भक्त यांच्याशी एकदां बोलत बसले होते. ते केशवला म्हणाले, “कोणाला आपला शिष्य करण्यापूर्वी तू त्याचा स्वभाव पारखून घेत नाहींस. त्यामुळे मागाहून तुझे शिष्य तुला सोडून जातात.”

‘सर्व माणसे दिसायला सारखीं दिसतात खरीं, पण त्यांचे स्वभाव सारखे नसतात. कोणामध्ये सत्त्वगुण अधिक असतो, कोणामध्ये रजोगुण स्वूप असतो, तर कोणामध्ये तमोगुणाचे आधिक्य असते. बाहेरून सगळ्या करंज्या सारख्या दिसतात. पण कांहींत खवा असतो, कांहींत किसलेले खोबरे असते तर कांहींत डाळीचे पुरण असते. (सर्व इसतात.)

गुरुत्वाला अधिकार हवा

‘माझी वृत्ति कशी आहे ठाऊक आहे का? मी खातों पितों आणि आनंदांत राहातो. बाकीचे काय तें सारें कालीमातेला माहीत. तीन शब्द असे आहेत कीं ते माझ्या अंगाला टौंचतात. हे तीन शब्द म्हणजे गुरु, भगवान् आणि पिता हे होत.

‘गुरु एकच आहे नि तो म्हणजे सच्चिदानंद. तोच साज्यांचा खरा शिक्षक. मुलाची आपल्या आईबद्दल जी भावना असते, तीच माझी ईश्वरासंबंधीं आहे. मानवी गुरु खंडोगणतीं सांपडतील. सगळ्यांनाच गुरु व्हायला हवें असते. पण शिष्य होण्याची आस कोणांत दिसते काय?

‘दुसऱ्यांना ज्ञान देणे हें कर्म महाकठीण आहे. ईश्वराने दर्शन देऊन आज्ञाच केली तर तो माणूस दुसऱ्यांना शिकवूं शकतो. नारद, शुक्रदेव व ह्यांच्यांच सारखे इतर महर्षी यांना असा ईश्वराचा आदेश झालेला होता. शंकराचार्यानाहि हा आदेश मिळालेला होता. ईश्वराचा आदेश तुम्हाला मिळालेला असल्याखेरीज तुमचे शब्द ऐकणार तरी कोण?

निष्फळ शब्दजंजाळ

“कलकत्याच्या माणसांच्या भावना किती लवकर उचंबलतात हें तुम्हाला ठाऊक नाहीं का? पातेल्यांतले दूध तापत असतांना, खालीं चुलींत जाळ असला म्हणजे दूध लवकर तापून उताला जाऊं लागतें. पण चुलींतली लाकडे मारों

ओढलीं म्हणजे उताला जाणारें दूष लगेच उतरते. कलकत्याच्या लोकांना कांहींतरी सनसनाट सदा हवी असते. एखाद्या ठिकाणीं ते विहीर खणू लागतील; पाणी पाहिजे आहे असें म्हणतील. पण खणतांना खडक लागला कीं ते त्या विहिरीचें काम अर्धवट टाकून दुसरीकडे खणायला घेतील. तिथेहि वाळू सांपङ्गु लागली म्हणजे तेंहि काम सोडून तिसरी जागा शोधतील. असें त्यांचें काम नेहमीं चालते. ईश्वराचा आदेश हवा. पण आपल्याला ईश्वराचा आदेश मिळाला आहे अशी नुसती कल्पना कांहीं कामाची नाही.

‘ईश्वर माणसाला दर्शन देतो, त्याच्याशीं बोलतो हें अक्षरशः सत्य आहे. असें झालें म्हणजे मगच माणसाला ईश्वराचा आदेश मिळेल. अशा सद्गुरुच्या शब्दांत केवढें सामर्थ्य असते! पर्वत उल्फून टाकण्याची शक्ति त्यांत असते. पण नुसतीं व्याख्यानें? कांहीं लोक असलीं व्याख्यानें कांहीं दिवस ऐकतात आणि मग विसरून जातात. नुसत्या शब्द जंजाळानें माणसें कार्यप्रवृत्त होऊं शकत नाहीत.

काळज्याचें भूळ

कामारपुकूरला हलदारपुकूर नांवाचें लहानसें तळे आहे. कांहीं लोक रोज तिथें जाऊन तक्याच्या कांठावर घाण करून ठेवीत असत. सकाळीं तक्यावर आंघोळीला येणारे लोक या घाणेरड्या लोकांना आरडून ओरडून शिव्या मोजीत असत. पण त्या शिव्यांचा कांहीं उपयोग होते

नसे नि घाणहि थांवत नसे. शेवटीं गांवकच्यांनी सरकारांत तक्रार केली. एक पट्टेवाला आला आणि त्यानें तक्याच्या काठीं एक नोटीस लावली ‘येथे कोणी घाण करूं नये.’ लगेच घाण करणारे लोक तिथें यायचें बंद झाले.

‘दुसर्यांना शिकवायचें तर गुरुला हा अधिकाराचा विळा प्रथम मिळाला पाहिजे. नाहींतर ज्ञानदान ही केवळ अद्वा होऊन वसते. स्वतःला कांहीं कळत नसलेला माणूस इतरांना शहाणे करून सोडायला निष्ठतो. आंघळा आंघक्याला वाट दाखवूं पहातो! अशा रीतीने मिळणारे ज्ञान हें कल्याणप्रद होण्याएवजी हानिकारक ठरते. ईश्वरदर्शनानंतर माणसाला आंतरिक साक्षात्कार होतो. त्यानंतरच असा साक्षात्कारी पुरुष दुसर्यांची आध्यामिक दुर्खें ओळखूं शकतो आणि त्यावर उपाय सांगूं शकतो.

“ईश्वराचा आदेश नसलेला माणूस गर्वानें फुगून जातो. तो स्वतःशीं म्हणतो, ‘मी लोकांना शिकवण देत आहें.’ हा अभिमान अज्ञानांतर निर्माण होतो. कारण मी ‘कर्ता’ आहे ही भावना केवळ अज्ञानी माणसांतच असते. ‘ईश्वरच काय तो कर्ता आहे, तोच सर्व कांहीं करतो. करवितो. मी कांहींहि करीत नाहीं.’ ही भावना ज्याच्या चित्तात ठसली तो माणूस मुक्त झाल्याच म्हणून समजावें. ‘आपण करतों’ या दृढ कल्पनेच्या पोटीं माणसाच्या सगळ्या यातना आणि काळज्या जन्म घेत असतात.

कर्मचे रहस्य

‘जगाचे भळे करण्याच्या गोष्टी तुम्ही बोलत असतां जग इतके क्षुद्र आहे काय? आणि जगाचे भळे करायला निघालेले तुम्ही कोण हो एवढे टिकोजीराव? प्रथम ईश्वराचा साक्षात्कार करून प्या. आध्यात्मिक तपस्येने त्याचे दर्शन प्राप्त करून प्या. त्याने तुम्हांला अधिकार दिला तरच दुसऱ्याचे भळे करायच्या गोष्टी बोला, एरवीं नको.’

एक ब्रह्मो भक्त : ‘महाराज याचा अर्थ असा का कीं, परमेश्वराचा साक्षात्कार होईपर्यंत आम्ही इतर सर्व कर्म सोडून द्यावी?’

भगवान् : ‘मुलींच नाही. तुम्ही कर्म कां सोडावी? ध्यान, नामसंकीर्तन व इतर नित्य भक्तिपर कर्म तुम्ही केलीच पाहिजेत.’

भक्त : “पण आमच्या सांसारिक कर्तव्यांची वाट काय? द्रव्यार्जनासारखी जी कर्म आम्हांला करावी लागतात त्यांचे काय?”

भगवान् : “तींहि तुम्ही करू शकतां. पण आपल्या उदरानिर्वाहाला आवश्यक असतील इतकीच अशी कर्म करावी. त्याचवेळी एकांतांत बसून, डोळ्यांत पाणी आणून देवाची प्रार्थना करावी, ‘देवा! माझीं सर्व कर्तव्ये निस्वार्थीपणे करण्याची बुद्धि मला दे. माझीं सांसारिक कर्म कमी कमी होतील असें कर. त्यांत गुंतलें म्हणजे देवा, मला तुझा विसर पडतो रे! मी निःस्वार्थी म्हणून जें कर्म करतो त्यांतहि माझा स्वार्थ कुठेतरी

दडलेला असतो असें मला आढळून येतें’ भिक्षादान अथवा गरिबांना अन्नदान करण्याच्या कामीं जीं माणसें अतिरेक करतात तीं अखेर नांव लौकिकाच्या मोहाला बळी पडतात.

‘शंभू मलीक एकदां मला म्हणाला कीं आपल्याला हॉटिपिटलें, दवाखाने व शाळा बांधायच्या आहेत, रस्ते करायचे आहे, विहिरी खणायच्या आहेत आणि अशींच अनेक लोकोपयोगी कामे करायचीं आहेत. मीं म्हणालों, ‘अशीं कामे

*A cut
above the
average*

With our long experience we know precisely how appraise your individual requirements and add that deft touch which greatly enhance your personality.

* A wide selection materials in :
WOOLLEN, RAYON,
DACRON, SHARPSKI
COTTON HOSIERY
QUALITY READY-MADE GARMENTS.

**TRUE FI
& CO.**

Consult us
about your
new clothes

97/103, MAHATMA GANDHI ROAD
OPP. RAJABAI TOWER, BOMBAY I

TLE: 253565

मुद्दाम आडवाटेला जाऊन शोधून काढून नको. जीं कामे आपोआप उभीं राहतील आणि अत्यंत निकडीचीं असतील तींच तेवढीं आंगावर घेऊन कर आणि तींहि करतांना संपूर्ण अनासक्ति ठेव.' अनेक कर्मामध्ये गुंतून पडणे चांगले नाहीं. त्याने देवाचा विसर पडतो. काळी धाटावरील देवळांत येऊन कांहीं जण आपला सगळा वेळ गरिबांना भिक्षा धालण्यांत खर्च करतात. त्यामुळे गाभान्यांतील काळीमातेचे दर्शन व्यायला वेळच होत नाहीं. (हंशा) प्रथम वेळ काढून गाभान्यांतील दिव्यमातेचे दर्शन व्या. त्यासाठीं वाटले तर गर्दीतून धक्काबुकी करूनहि पुढे जा. नंतर तुम्हांला वाटले तर गरिबांना भिक्षा धाला वा धालून नका. तुमची तशी इच्छा असली तर गरिबांना मनसोक्त भिक्षादान करा. ईश्वराचा साक्षात्कार करून घेण्यासाठीं कर्म हें केवळ एक साधन आहे. म्हणून मी शंभूला म्हटले, 'समज, देव तुझ्या समोर उमा राहिला, तर तूं काय त्याला इस्पितले आणि दवाखाने बांधायला सांगशील?' (हंशा) ईश्वराचा भक्त असें कधीं म्हणणार नाहीं. तो उलट असें म्हणेल, 'देवा! तुझ्या चरणकमळापाशी मला स्थान दे. तुझ्या सहवासांत मला खदैव ठेव. तुझे खरेखुरे आणि पवित्र प्रेम माझ्यामध्ये नित्य असू दे.'

उत्कृष्ट मार्ग भक्तीचा

"कर्मयोग हा खरोखरीच फार अवघड आहे. धर्मशास्त्राने सांगितलेली सर्व

विधिविधाने या कलियुगांत व्यवस्थित आचरणे हें अत्यंत विकट आहे. आतांशी माणसाचें सगळे जीवन अन्नावर केंद्रीभूत ज्ञालेले असते. त्याला शास्त्रांतील अनेक आचार पाळणे अशक्य होऊन बसते. समजा तापाने एखादा माणूस आंथरणाला खिळलेला आहे. आपल्या इकडच्या जुन्या औषधांनी त्याला तुम्ही बरा करूं पाहाल तर तो बरा व्हायच्या आधीं केवळांच राम म्हणेल. त्याला असला दीर्घावधीचा उपचार उपयोगी नाहीं. सध्यांच्या या काळांत डॉ. गुप्तांने 'मिक्स्चर'च त्याला दिले पाहिजे. कलियुगांत उत्कृष्ट मार्ग म्हणजे भक्तियोगाचा -ईश्वराचे नामसंकीर्तन करणे त्याला आलविणे हाच आजच्या युगाचा युक्त मार्ग. भक्तियोग हा आजचा युगधर्म. (व्रहो-भक्तांना) तुमचा मार्ग हि भक्तीचाच आहे, हरिनामाचा गजर आणि दिव्यमातेचे गुणसंकीर्तन करून तुम्ही धन्य होता. तुमची ही प्रवृत्ति मला आवडते. अदैती लोकांप्रमाणे हें जग म्हणजे केवळ स्वप्न असें तुम्ही मानीत नाहीं. त्यांच्यासारखे तुम्ही ब्रह्मशानी नव्हेत. तुम्ही भक्त आहांत; ईश्वरप्रेमी आहांत. तुम्ही ईश्वराचा उल्लेख साकार सगुण स्वरूपाने करतां हेहि चांगले आहे, तुम्ही भक्त आहांत. कळकळीने आणि तळमळीने तुम्हीं देवाचा धांवा केलात तर तो तुम्हांला खास भेट देईल."

उवा धालविण्यासाठीं खात्रीलायक ठरलेले 'लायसॉफ तेल' वापरा

विसांवा घेण्याची कला

लेखक—अवधूत

तुमचें मन सदोदित चिडलेले आणि शरीर सदोदित थकलेले असते कां? बायको सहजगत्या कांहीं म्हणाली असली तरीदेखील, ती मुद्दामच आपल्याला टोँचून बोलली आहे, अशी समजूत होऊन तुम्ही एकदम भंडकतां का? खुर्चीवर बसलां असलांत तर पाय हल-विष्णाची, जमिनीवर बसलेले असतांना मांडी सारखी हलवीत रहाण्याची तुम्हांला संवय आहे का? धरांतल्या बायकांमुलांबद्दल, कचेरीतल्या सहकाळ्यांबद्दल, गांवांतल्या आसनातल्यांबद्दल सुदैव त्रासिक व जळफळीचे विचार तुमच्या मनांत घोळत असतात का? गत्रीं अंथरणावर पडतांक्षणींच झोँप न येतां कित्येक मिनिटे, कधींकधीं अर्धा अर्धा तास तुम्ही बेचैन अवस्थेत नुसतेच लोळत पडतां का? सकाळीं उठतांना ताजेतवाने न उठतां सर्वांग अमल्या-सारखें वाढून तुम्ही असमाधानी आणि थकलेले असतां का? चार ओळीचें पत्र लिहिणे, अथवा रोडिओचा परवाना किंवा रेशनकार्डाचा फॉर्म भरणे, असलीं चारदोन मिनिटांची कामे करणेहि तुमच्या अगदीं जीवावर येते का?

ताणांनी भरलेले जीवन

या प्रश्नांना तुम्ही होकारार्थी उत्तरे दिलीं असतील तर त्याचा अर्थ काय

होतो माहीत आहे? तुमचें शरीर आणि मन यांना खराखुरा विसांवा कधींच मिळत नाहीं आणि दिवसाचे चोबीस तास त्यांना सारखा ताण सहन करीत रहावें लागते, असा याचा अर्थ आहे.

आपल्या दैनंदिन जीवनांतील हाल-चाली व कृति करतांना आषण दिवस-भर विविध प्रकारचा अकारण ताण सहन करीत असतों, हें आपल्या ध्यानातहि येत नाहीं. हा ताण सहन करीत जगायची आपल्याला इतकी संवय होऊन गेलेली आहे कीं, हें असें ताणानें भारावलेले जीवन हेंच स्वभाग्यिक आहे—नैसर्गिक आहे असें आपल्याला वाटते.

कधीं कधीं कोणत्यातरी कारणावरून अथवा अकारणच आषण अस्वस्थ होतों, बेचैन बनतो. ही बेचैनी घालविष्णासाठीं आषण आपल्या स्वभावभिन्नतेनुसार भिन्न भिन्न उपाय योजतो. कोणी सारखे विडी अथवा सिगारेट ओढीत बसतात; कोणी वारंवार चहा पितात, कोणी सनसनाटी प्रसंगांनीं भरलेल्या कथा-कादंबन्या वाचतात; तर कोणी हॉटेलांत जाऊन इडली-डोसा अगर आम्लेट चापतात!

मी थेणेने बोलत नाहीं. कोणत्या तरी बेचैनीमुळे अस्वस्थ झालेल्या आपल्या मनाला ओढी निश्चितता लाभावी

यासाठीच अनेकजण उगाच वेळीअवेळी कांहींतरी खातपीत असतात. अवेळी उगाचच खाण्यापिण्याची संवय असणे हे चिंताप्रस्ततेचे, अस्थिरतेच्या जाणिवेचे, मजातंतूच्या दौर्बल्याचे एक लक्षण आहे.

शरीरमनावर सुतत ताण पडलेला असला कीं अनेक तळ्हेचे आजार विकार उद्भवतात. हे विकार दूर करायचे तर शरीर-मनावरील ताण दूर केले पाहिजेत. आपल्या मनाचा शरीरावर आणि शरीराचा मनावर सारखा परिणाम होते असतो, हे तुम्हाला ठाऊक आहे ना? शरीरावरील ताण नाहींसा करण्यांत आपल्याल यश मिळालें तर आपलें मनहि आपोआप विसावेल; आणि मन विसावलें तर शरीरालाहि खरीखुरी विश्रांति मिळेल.

असा खराखुरा विसावा कसा व्यायाचा हे आपल्याला माहीतच नसते. तुम्हांला माझ्या शब्दाचे आश्चर्य वाटेल, पण खरेच तुम्हांला सांगतो. खरी विश्रांति ही काय चीज आहे तिची तुम्हांला कल्पनाहि नसते. विसांवा वेण्याची कला तुम्हांला ठाऊकच नाहीं. म्हणून तुम्ही असे सदोदित श्रमलेले चिढलेले, अस्वरथ नि असंतुष्ट असतां.

न कळते ताण

तुम्हांला हे खरें वाटत नाहीं? मग प्रत्यक्षच बघा तुम्ही. आत्तां हे मासिक वाचीत तुम्ही खुचींवर बसलां आहांत अगर विछान्यावर पडलां आहांत. हे मासिक हलके आहे. पण आतां नीट लक्ष देऊन बघा. तुमच्या हाताला या मासिकाचे थोडेसे तरी बजन जाणवत

आहे. हा ताण आहे. तुम्ही पायावर पाय टाकला असेल तर एका पायाला दुसऱ्या पायाचा भार सहन करावा लागत आहे. हा ताण आहे. बाजूला कोणी रोडिओ लावला असेल, अगर कोणी मोठमोठ्याने बोलत-भांडत असेल, अथवा इतर कसला गोंगाट चालू असेल. या आवा जासुळें हातांतल्या मासिकावर चित्त एकाग्र करण्यासाठी तुम्हाला थोडा अधिक परिश्रम करावा लागत आहे. हा ताण आहे.

हे मासिक वाचीत असतांनाहि संसारांतले अनेक विचार तुमच्या मनांत येऊन तुमच्या मनावर चित्तेचा दुःखाचा, रागाचा असा अनेक प्रकारचा ताण पडला असेल, हा मासिक ताण क्षणभर बाजूला ठेवा. स्वस्थ पडलेले असतांहि तुमच्या शरीराराच्या निरनिराळ्या भागांवर कसा नि किती ताण पडलेला आहे, हे प्रत्येक शरीरांगाकडे लक्ष देऊन पहा.

कसलाच ताण नाहीं म्हणतां? या विविध ताणांची आपल्याला इतकी संवय होते कीं तें आपल्या ध्यानांतहि येत नाहींत. हेच पहा ना,—वाचतांना तुमच्या भुंवया आकुंचित होतात अगर कपाळावर आंठ्या पडतात. हा ताण आहे. तो श्रमदायक आहे पण आपल्या तो लक्षांतच येत नाहीं.

आपल्या ध्यानांत न येणारे असे ताण जाणणे आणि ते नाहींसे करणे, ही विसावा घेण्याच्या कलेंतील पहिली पायरी आहे.

न कळते ताण जाणिवेत कसें आणाथवे ? एक प्रयोग करा. कपाळावर खूप आंठ्या घाला, भुंवया आकुंचित करून निंदल्यासारखें पहा. आतां आपल्या कपाळांत कोणकोणत्या संवेदना जाणवतात तें लक्षपूर्वक ध्यानीं आणा. सोडा आतां त्या आंठ्या. ताण होता त्यावेळी, आणि आतां ताण नसतांना काय फरक होतो तें ध्यानांत घ्या.

यापुढे केव्हांहि काम करतांकरतां मध्येच थांबा क्षणमर, आपल्या कपाळांत ताण आहे का ? हा प्रश्न स्वतःला विचारा. नव्याण्णव हिशांनीं आपल्या कपाळांत ताण असल्याचें तुम्हाला आढळेल.

खराखुरा विसांवा घेण्याची कला शिकण्याची एक पद्धत आहे. ती अशी की, प्रथम आपल्या शरीराच्या निरनिरळ्या भागांत आणि स्नायूंत जाणून बुझून ताण निर्माण करायचा आणि नंतर तो सोडून घायचा. कुत्रीमांजरे झोपण्यापूर्वी काय करतात हें तुम्ही कधीं पाहिले आहे ? तीं आपली पाठ उंचावतात, पाय खूप लांबवितात आणि सर्वंध शरीराला असा खूप ताण देऊन नंतर जांभई देऊन शरीर सैल सोडून झोपतात.

संपूर्ण विश्रांति अथवा खराखुरा विसांवा मिळविण्याच्या तीन पायाच्या आहेत. या कलेचा अभ्यास करण्यासाठीं झोपी जाण्याची वेळ ही सर्वांत उत्तम.

पहिली पायरी

तुम्ही विछान्यावर पडलेले आहांत. ठीक, उशीवर डोके ठेवून उताणे झोपा.

हात दोन्ही बाजूना सरळ ठेवा. पायावर पाय टाकूं नका. तेहि सरळ ठेवा. डोळे मिटा आणि मिटल्या डोळ्यांनीच पायाच्या अंगठ्याकडे पहात आहोत अशी कल्पना करा.

ठीक. आतां आपल्या उजव्या हाताची मूठ घटघट आवळा स्नायूंच्या आकुंचनाचा ताण तुम्हांला खांद्यापर्यंत जाणवेल, शारीरिक ताण हा स्नायूंच्या आकुंचनांतून निर्माण होतो. हा ताण ध्यानांत घ्या. आतां हल्लहल्ल मूठ सैल सोडा. अगदीं सैल—अगदीं सैल. आंवळलेली मूठ अजिबात सैल सोडल्यावर आपला हात विसांवल्यासारखें तुम्हांला वाटले कीं नाहीं ? हाच विसांवा सर्वंध शरीरमनाला मिळवून द्याश्वचा आहे.

आतां दुसऱ्या हाताची मूठ वळूनहि ताण निर्माण करा, मूठ सैल सोडून हाताला विसांवा घ्या.

एका पायाला खूप ताण द्या—मग सैल सोडा. तसेच दुसऱ्या पायाच्या बाबरींत करा. पायांची बोटे आंत वळवा आणि सैल सोडून द्या.

छातीकडे लक्ष द्या. घेववेल तितका खोल इवास घ्या आणि दुःखाचा शेवट झाला हा आविर्भाव दाखविणारा नट जसा मोठ्यानें निःश्वास सोडतो तसा निःश्वास सोडा.

आतां आपल्या पोटाकडे लक्ष द्या. तुमच्या पोटावर कोणी बुककी मारूं लागला तर चटकन् तुम्ही कसे पोट आंत घ्याल ? तसेच करा आणि मग पोट सैल सोडा.

डोके आणि मान यांचेकडे आता लक्ष द्या. डोके मार्गे ताणा. तुमच्या मानेला ताण बसेल, तो लक्षांत घ्या आणि परत डोके पुढे घ्या.

आतां खांदे. 'अटेन्शन' अथवा 'दक्ष' असा हुक्कम मिळतांच सैनिक जसे खांदे मागें नेतात तसे पडल्यापडल्यांच खांदे मागें घ्या. कुठेंकुठे ताण पडला आहे तें पहा आणि मग खांदे सैल सोडा.

अशा रीतीने सर्वांगाचे स्नायु अगदीं शिथिल टाकून, संपूर्ण सैल सोडून पडून रहा.

दुसरी पायरी

आतां दुसरी पायरी श्वासोच्छ्वासाची गति मंदावण्याची.

सर्वसामान्य माणूस मिनिटांत अठरा ते बीस श्वासोच्छ्वास करतो. ही गति मंदावून ती आपल्याला मिनिटाला दहा ते चौदा इतकी करायची आहे.

एकदम श्वास रोखून नका, अगर एक-दम फारच सावकाश श्वासोच्छ्वास करू नका. प्रथम श्वासोच्छ्वासाकडे नुसतें लक्ष घ्या. श्वास नाकपुढीतून आंत घेतांना काय जाणवतें आणि तो नाक-पुढीतून बाहेर सोडतांना काय जाणवतें हैं तटस्थपणे कांही वेळ पहा. हैं पहातां-पहाताहि तुमच्या श्वासोच्छ्वासाची गति आपोआप मंदावेल. ती मंदावूं घ्या.

ही गति मंदावत असतांना कसल्याहि प्रकारचे परिश्रम करू नका. श्वासोच्छ्वासाची गति स्वाभाविकपणे मंद होऊ घ्या. श्वास आणि उच्छ्वास यांच्यावर लक्ष ठेवणे एवढीच गोष्ट सहजपणे करा. कसलाहि प्रयास त्यासाठीं करू नका.

तिसरी पायरी

आतां तिसरी महत्त्वाची पायरी.

आपल्या मनांत नाना प्रकारच्या विचार-विकारांचे सदैव थैमान चालू असतें. या थैमानाचाच ताण भयंकर

असतो. विचारांनां माणसाला अधिक थकवा येतो. काळजी करणारा माणूस लवकर म्हातारा होतो. याचा अर्थ काय हो? काळजीच्या सलत विचारांचा ताण पडून त्याचा देह लवकर थकतो हा त्याचा अर्थ आहे.

यासाठी विसांवा देण्याच्या कलेंत मन विचारशूल्य बनविणे ही अत्यंत महत्त्वाची गोष्ट आहे.

पण मनांत कसलाहि विचार केलं घायचा नाही, असा तुम्ही किंतीहि कठोर निश्चय केलात तरी तो तुमचा निश्चय निष्फळ ठरेल. 'बस्! आतां कसलाहि विचार करायचा नाही' असे दांतओठ खाऊन तुम्हीं मृदलें की त्यांक्षणी, कापसाच्या गांसछ्या पेटांच जसा आगडोंब उसळतो, तसे नाना विचार तुमच्या मनांत घेकच गदी करून सोडतील.

मग? इथे एक युक्ति करायची. आपल्या मनाला असा प्रश्नादा चाळा लावून घायचा की त्यांत मन गुंगाळ क्षोभजनक विचार आपोआप थांबतील.

शरीराच्या सर्व स्नायुवरील ताण नाहीसा करून, शरीर सैल सोडून, मंद श्वासोच्छ्वासावर लक्ष ठेवून तुम्ही विडान्यावर पडला आहांत. आतां श्वास घेतांना 'उँ' हा उच्चार करा आणि श्वास सोडतांना 'श्रीराम जयराम जय जयराम' हे शब्द भराभर महणा.

मोठ्याने नाही महणायचे. जीम अजिबात हालचायची नाही. अगदी मनांतल्या मनांतच श्वास घेतांना 'उँ' आणि श्वास सोडतांना 'श्रीराम जयराम जयजयराम' हा मंत्र महणायचा.

तुमचा देवावर विश्वास आहे की नाही हा प्रश्न इथे अगदी गैरलागू आहे.

विश्वास असेल तर छानच. पण नसेल तरी हरकत नाही. शरीर मनाला विश्रांति देण्यासाठी उच्चारायच्या शब्दांचा एक ‘फॉर्म्युला’ एवढ्याच दृष्टीने तुम्ही ‘ॐ श्रीराम जयराम जयजयराम’ हे म्हणायचे आहे.

तुम्ही विचाराल, ‘कुठलेहि शब्द कां चालू नयेत? गाढव-बदमाष-हरामखोर हा मंत्र उच्चारला तर काय हरकत आहे?’

मोठीच हरकत आहे. क्षोभजनक विकारांनी माणसाला थकवा घेतो. गाढव-बदमाष-हरामखोर हे शब्द निर्विकारी नाहीत. तिरस्कार, चीड, संताप या भावनांशीं ते निगडित आहेत. आणि या भावना तर चित्त क्षुब्ध करून थकवा आणणाऱ्या आहेत. शांत भावना निर्माण करणारा मंत्र आपल्याला हवा. शिवाय तो उच्चारसुलभ आहे. श्रीराम जयराम जयजयराम हे शब्द, उच्चार-तांत्रा कष्ट मुळींच नाहीत. म्हणून ते शब्द मी सुचवितो.

आतां एक गंमत करून बघा. श्वास-बरोबर ‘ॐ’ आणि उच्छ्वासाबरोबर ‘श्रीराम जयराम जयजयराम’ हे शब्द भनांतल्या मनांत आणि जीभ बिलकुल न हा विवा तुम्ही म्हणत आहांत. याचाहि ताण किती असतो पहा. दूर असलेल्या कोणाला तरी या शब्दांनी आपण उंच स्वरांत हाक मारीत आहोत अशी कल्पना करा आणि मनांतल्या मनांतच, जीभ न हालवितां, पण उंच स्वरांत ‘ॐ श्रीराम जयराम जयजयराम’ हा मंत्र श्वास आणि उच्छ्वास यांच्याबरोबर म्हणा. श्वास घेतांना उंच स्वरांत ‘ॐ श्रीराम जयराम जयजयराम’ म्हणा. दोनतीन वेळा असें म्हटल्यावर

उंच स्वरांतच ‘ॐ’ म्हणा, पण एकदम खालच्या स्वरांत ‘श्रीराम जयराम जयजयराम’ म्हणा. मग या खालच्या स्वरांत श्वासाबरोबर ‘ॐ’ म्हणा आणि त्याच्या खालच्या स्वरांत ‘श्रीराम जयराम जयजयराम’ म्हणा,

मूठ घट आंबळून सैल सोडल्यावर जसा सबंध हात विसावतो तसाच पण त्याच्याहूनहि अधिक सुखकर विसावा, तारस्वरांत मनांतल्या मनांत मंत्र म्हणून मग खालच्या स्वरावर आल्यानंतर मिळतो असा तुम्हांला अनुभव येईल. आतां अधिक कांहीं नाहीं.—श्वासाबरोबर ‘ॐ’ आणि उच्छ्वासाबरोबर ‘श्रीराम जयराम जयजयराम’ हा जो मनांत देखील हवू स्वरांत उच्चार चालू राहील त्याच्यावर लक्ष ठेवायचे.

असें लक्ष ठेवलेले असतांना आपल्याला कधीं झोंप लागली हें तुम्हांला कळणारहि नाहीं.

विसांवा घेण्याच्या कलेंतील या तिन्ही पायच्या तुम्हांला अगदीं पहिल्याच दिवशी एकदम आत्मसात करतां येणार नाहींत; पण शरीरावरील सर्व ताण काढून शरीर सैल सोडां, श्वासाची गति मंदावणे, आणि ‘ॐ’ श्रीराम जयराम जयजयराम’ या निर्विकार मंत्राबर लक्ष ठेवून दुसरा कोणताच विचार मनांत न उद्भवणे, या तिन्ही पायच्या तुम्ही एकदां हस्तगत केल्यात कीं तुम्हांला रोज बिळान्यावर पडतांक्षणीच दोन मिनिटांत झोंप लागू लागेल. सकाळीं उठल्यानंतर तुमची मनःस्थिति तुम्हाला प्रसन्न असलेली आढळून येईल. खी विश्रांति किती सुखकर असते आणि ती तुमच्या जीवनांत आनंदाची व चेतन्याची कशी नवनवी पालवी फुटवून जीवन उत्साही बनविते हें तुमच्या प्रत्ययास येऊ लागेल.

[मासिक ‘नवल’ वरून]

संतांच्या आख्यायिका

जगमित्र नागा

जगमित्र नागा हे संत सहाशें वर्षी-पूर्वी होऊन गेले. परळी वैजनाथ येथें गांवांत भिक्षा मार्गून ते राहात. ते रात्रींच्या वेळीं कीर्तन करीत असत. ते ऐकण्यास लोकांची खूप गर्दीं जमत असे. गांवांतले कित्येक लोक त्यांना थोर संत मानून नमस्कार करीत, तर कित्येकजण त्यांची निंदा करण्यांत धन्यता मानीत. पण खुति अथवा निंदा या दोहोकडे जगमित्र नागा यांचें मुळींच लक्ष नसे. एके दिवशीं रात्रीं जगमित्र आपल्या घरांत झोपलेले असतांना, कांदीं दुष्ट लोकांनी त्यांच्या घरास आग लावली. एकदम मोठा उजेड-झाल्यामुळे जगमित्र जागे होऊन पाहतात तों खोंपट जळत आहे. त्यांनी पंढरीनाथांचा घांवा केला. त्याबरोबर आग एकदम विझली. दुसऱ्या दिवशीं जगमित्र नागांचे घर जळाल्याची बातमी गांवकच्यांना कळली. ते चौकळ्यी करण्यासाठी जगमित्रांच्या घरीं आले. पाहतात तों खोंपट वरच्यावर जळून गेले असून, आंतील माणसांना मात्र विलकुल धोका न पोंचतांती आनंदानें भजन करीत आहेत, असें त्यांच्या नजरेसे पडलें. मग जगमित्रांच्या पायां पडून लोक म्हणाले, “तुमच्या साधुत्वासंबंधानें आज आमची खात्री झाली.”

जोगा परमानंद

जोगा परमानंद हे संत बारीं यें राहात होते. हे अल्यंत विस्त वृत्तीनें राहात असत. नित्य पहाटे स्तान करून व भगवद्गीतेचा एक श्लोक म्हणून श्लोकागणिक एक नमस्कार याप्रमाणे सातर्दें नमस्कार रोज घालायचे असा यांचा नियम होता.

एकदां जोगा परमानंद हे पंढरपूर येण्ये असतां पुष्कळ पाऊस पडल्यामुळे सर्वत्र चिखलल साला होता आणि त्या चिखलांतच जोगा परमानंद आपल्या नित्य नियमाप्रमाणे देवास नमस्कार घालीत होते. महाद्वारीं कांदीं व्यापारी उतरले होते. त्यांनी जोगा परमानंद यांचे धोतर चिखलानें भरलेले पाहिले. त्यांना दया आली आणि एका व्यापाऱ्यानें एक भारी किंमतीचा पीतांबर जोगा परमानंद यांस देऊ केला. जोगा म्हणाले, ‘मला गादिवाला हा पीतांबर कशाला ! यापेक्षां एखादें जीर्ण वस्त्र मला द्याल तर बों होईल.’ पण व्यापारी ऐकेला, त्यानें आग्रह करून तो पीतांबर जोगांना घ्यायला लावला एवढेच नव्हे तर त्यानें तो त्यांना स्वतः नेसाविला.

पीतांबर नेसून जागे दुसऱ्या दिवशीं नमस्कार घालू लागले. पण ते भारी

किमतीचें वस्त्र चिखलांत भरेल, या शंकेने ते जपून नमस्कार घालूळ लागले. अर्थात् जसे नमस्कार घालायला हवेत तसे घातले जाईनात आणि दुपार होऊन गेली तरी सातशें नमस्कारांची संख्या कांहीं पुरी होईना. मग जोगांच्या लक्षांत आलें कीं आपल्या नियमांत व्यत्यय आणायला तो पीतांबर कारणीभूत होत आहे. हे लक्षांत येतांच, पीतांबरांच्या मोहाने नमस्कारांत अंगचोरपणा करणाऱ्या आपल्या शरीराला कडक शासन द्यायचें त्यांनी ठरवले.

महाद्वारासमोरून एक शेतकरी दोन बैल घेऊन रस्त्याने चालला होता. त्याला हांक मारून ते म्हणाले, ‘अरे, हा भारी पितांबर मी तुला देतो. तुझे दोन बैल मला दे.’ शेतकर्याने ते कबूल केले, मग जोगा त्यास म्हणाले,

‘आतां तुं असें कर. बैलांच्या मानेवर जू ठेव आणि जुंवाच्या दोन टोंकांस ज्या दोन खुंद्या मारलेल्या आहेत, त्यांना माझे पाय दोराने बांधून टाक. नंतर बैलांच्या पाठीवर चाबकाचा एकेक फटकारा हाण आणि तुं घरीं जा !’

तो शेतकरी अगदींच अडाणी होता. त्याने परिणामाकडे लक्ष न देतां जोगा यांनी सांगितल्याप्रमाणे त्यांचे पाय त्याने जुंवास बांधले आणि बैलांना चाबकाचा एकेक फटकारा लगावून तो चालता झाला! चाबकाचा तडाखा पाठीवर बसतांच बैल उघळले आणि रानोमाळ पळत शुटले. रानोवनोदून, काढ्याकुट्यांदून, बाट फुटेल तिक्कडे ते

सारखे पळत होते, त्यामुळे जोगा परमानंद यांचे शरीर भयंकर ठेंचाळून निघाले. अंगाची कातडी सोलून निघाली आणि सर्वोगांतून भळभळां रक्त वाहूळ लागले.

देहाला एवढ्या यातना होत असतांना मनाने जोगांनी पांडुरंगांचे स्मरण चालविले होते. अखेर पांडुरंगालाच दया येऊन त्याने ते बैल थांबविले. देवाला नमस्कार घालण्याच्या कामी झालेल्या अंगचोरपणाबद्दल जोगांनी स्वतःला अशी सणसणीत शिक्षा करून घेतली.

X X X

नरसिंह सरस्वती

गाणगापुरला संगमावर ध्यान धारणे-साठी जातां येतां वाटेंत एका शेतकर्याच्या शेतावर नरसिंह सरस्वती थोडा वेळ विसावा घेत. तो शेतकरी रोज त्यांना आदराने नमस्कार करी. त्याचा तो नेम पाहून स्वामींनी त्याला एक दिवशी विचारले.

‘काय हवं आहे तुला?’

‘माझं शेत महामूर पिंकू द्या महाराज. दुसरं कांहीं नको.’

‘मी सांगेन ते ऐकशील?’

‘ऐकेन महाराज!’

‘पहा कचरशील—’

‘नाहीं कचरणार.’

‘मग मी दुपारी परत येईपर्यंत तुम्हां हे शेत सगळं कापून टाक?’

‘ जशी आपली आज्ञा ! ’

स्वामी निघून गेले. शेतकऱ्यानें विळा पाऊळल्या. त्या हिरव्या रोपांचर त्याचा हात सपासुप पिळुं लागला. त्याच्या श्रीमदेशजान्यांनी त्याला वेड लागल्याचें ठरवले. बायको घांवत येऊन कपाळ पिढूं लागली, पण त्यांचा कांही हात थांबला नाही. स्वामी दुपारी विश्रांतिस्थळी परत आले. पाहातात तों शेत निजलेले आणि शेतकरी नमस्कार करण्यासाठी पुढे आलेला. त्याची ती अनन्य श्रद्धा पाहून स्वामींच्या मुखांतून आशीर्वाद निघाला.

‘ दृश्यं कल्याण होईल.’

आणि त्यानंतर दोनच दिवसांनी आकाशाची चाळण फाटली. हस्तीच्या सोंडेसारखा अखंड मुसळधार पाऊस सुरुं झाला. लागोपाठ चारपांच दिवस शिवारांतलीं पोटरीला आलेलीं सगळीं शेतें कुबून माना टाकून पडलीं. पण त्याच पावसानें त्या शेतकऱ्याच्या शेतांतील कापलेल्या बुडख्यांना नवे धुमारे कुटले—सजीन, सकस आणि लवलव करणारे. जणूं स्वामींच्या कृपेचेच नवोन्मेष. त्या वर्षी त्या रानांत त्याचें एकट्याचेंच शेत पिकले. तेहि इतके अमाप कीं, आपलीं पेवें भरूनहि त्यानें एकट्याने गांवावरचा दुष्काळ निवारला.

नाही आणि क साधन

मज नामाची आवडी । संसार केला देशघडी ॥१॥
सांपढें कर्म सोये । विडुल नाममंत्र जपें ॥२॥
नाही आणि क साधन । सदा गाय नारायण ॥३॥
निर्मल म्हणे देवा ! छंद येवढा पुरवावा ॥४॥

[निर्मल—श्री चोखामेळा यांची बहीण]

—: श्री साईं बा बा :—

शिरडी संस्थानांत विक्रीस असलेलीं पुस्तके

			रु. न.पैसे
(१)	श्रीसाईसचारित	(मराठी)	७—००
(२)	„	(इंग्रजी)	४—००
(३)	„	(हिंदी)	४—५०
(४)	„	(गुजराती)	३—७५
(५)	दासगणूकृत श्रीसाईनाथ-स्तवनमंजरी	„	०—१२
(६)	„	(अध्याय ४)	०—५०
(७)	सगुणापासना (मराठी)	„	०—२५
(८)	सगुणोपासना (गुजराती)	„	०—२५
(९)	प्रधानकृत पुस्तक (A glimpse of Indian spirituality)	„	१—००
(१०)	श्रीसाई-लीलामृत	„	२—००
(११)	श्री साई-सुमनांजली	„	०—०६
(१२)	कीर्तन-पंचक (श्री साईलीलांनी नटलेले)	„	१—५०
(१३)	शीलधी (शिरडी वर्णन)	„	०—७५
(१४)	श्रीसाईबाबा-अवतार व कार्य	„	२—००
(१५)	श्रीसाई गीतांजली	„	०—१२
(१६)	रुद्राध्याय	„	०—१२

वरील पुस्तके खालील पत्त्यावर मिळतील

(१) सर कारकून, श्रीसाईबाबा शिरडी संस्थान,
पोस्ट-शिरडी जि. अहमदनगर.

(२) श्रीसाईबाबा शिरडी संस्थान, मुंबई ऑफिस: इस्ट अँड
वेस्ट इं. कंपनी बिल्डिंग, ४९१५५ अपोलो स्ट्रीट,
फोर्ट, मुंबई १

पोस्टेज निराळे. व्ही. पी. पद्मत नाहीं.

संगीताची मोहिनी
माणसाला मंत्रमुग्ध करते,
त्याचप्रमाणे कुठल्याहि
हृदयंगम चित्राची मुद्रणकृति
वाचकाला नयनमुग्ध करते !

आणि म्हणूनच
हाफ-टोन, लाईन, श्री अँड फोर कलर ब्लॉक्स,
ऑफसेट प्रेस, स्टीरियोज इत्यादि
आणि त्याचप्रमाणे वैशिष्ट्यपूर्ण
सवांगसुंदर कॅलेंडर्ससाठी—

डी. डी. नेरोय

५३४, सॅडहर्स्ट ब्रिज, चौपाटी, मुंबई
टेलिफोन : ७५०८७

डी. डी. नेरोय यांनी तयार केलेले श्री साईबाबांचे तीन रंगी चित्र, ढारकामाई व इतर एक रंगी फोटो—साईज 10×8 , 10×14 , 14×20 व पोस्टकार्ड साईज खालील ठिकाणी मिळण्याची खास व्यवस्था केली आहे.

श्री. सगुण मेरु नाईक
मु. पो. शिर्डी, जि. अहमदनगर

मुद्रक: कृ. ना. सापले, रामकृष्ण प्रिंटिंग प्रेस, मोरचाग रोड, दादर, मुंबई १४.
संपादक व प्रकाशक : ना. अ. सावंत, इंस्ट अॅन्ड वेस्ट
इन्डियान्स बिंडिंग, ४९/५५, आपोलो स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई १.